

---

Examensarbete i Lärarprogrammet  
vid  
Institutionen för pedagogik - 2011

---

# PEDAGOGERS SYN PÅ SMÅ BARN LÄRANDEMILJÖ I FÖRSKOLAN

En utvecklande innemiljö för barn under tre år

Madeleine Sanfridsson & Annakarin Östling



HÖGSKOLAN I BORÅS  
INSTITUTIONEN FÖR PEDAGOGIK

## Sammanfattning

<b>Arbetets art:</b>	Lärarprogrammet, inriktning mot förskola och förskoleklass 210 högskolepoäng.  Examensarbete: ”Att utforska pedagogisk verksamhet” 15 högskolepoäng i utbildningsvetenskap.
<b>Titel:</b>	Pedagogers syn på små barns lärandemiljöer i förskolan. En utvecklande innemiljö för barn under tre år.
<b>Engelsk titel:</b>	Teachers’ view on young children’s learning environments in preschool. A stimulating indoor environment for children under the age of three.
<b>Nyckelord:</b>	Förskola, innemiljö, lärande, material, småbarn
<b>Författare:</b>	Madeleine Sanfridsson & Annakarin Östling
<b>Handledare:</b>	Mary Larner
<b>Examinator:</b>	Ann-Katrin Svensson

---

### Bakgrund:

Små barn spenderar mycket tid i förskolan därav har innemiljön stor betydelse. Miljön ska vara varierande och anpassas till de små barnens behov och intresse. Små barn upptäcker med hela kroppen och lever i nuet. Forskning visar på att små barn lär sig på annat sätt än vad barn över tre år gör.

### Syfte:

Syftet med undersökningen är att ta reda på hur pedagoger förhåller sig kring lärandemiljö för små barn (0-3 år) i förskolan. På vilket sätt beskriver pedagogerna i förskolan en utvecklande inomhusmiljö för små barns lärande?

### Metod:

För att ta reda på hur pedagogers tankegångar ter sig har vi använt oss av intervjuer som undersökningsredskap. Intervjuerna har genomförts med åtta pedagoger i sju olika förskolor.

### Resultat:

I resultatet framgick det att pedagogerna hade olika sätt att se på små barns innemiljö i förskolan. Intervjuerna visade att pedagogerna fokuserade på olika områden i miljön bland annat anpassning, tillgänglighet, lokalens förutsättningar och säkerhet. Pedagogernas tankar kring det kompetenta barnet var varierande och pedagogerna såg barnet ur olika perspektiv. Pedagogerna bekräftar att de små barnen är i behov av vuxenkontakt och trygghet.

# Innehållsförteckning

Förord .....	1
Inledning.....	2
Syfte .....	3
Frågeställning .....	3
Begrepps definitioner .....	3
Bakgrund .....	4
Kvalité i förskolan .....	4
Betydelsen av en aktiv miljö .....	5
Aspekter av en bra innemiljö .....	6
Verksamhetsstruktur.....	7
Material och tillgänglighet .....	8
Barns inflytande i utformningen av innemiljön .....	9
Små barns lärande .....	9
Projektarbete med små barn .....	11
Teoretisk utgångspunkt .....	13
Metod .....	14
Kvalitativ studie .....	14
Redskap .....	14
Urval .....	15
Genomförandet.....	15
Etik .....	16
Trovärdighet och tillförlitlighet.....	17
Analys.....	17
Resultat.....	19
Respondenterna och dess miljöer .....	19
Miljöns förutsättningar .....	19
Lokalen och dess ljudnivå.....	19
Rummets betydelse .....	21
Innemiljöns förändring.....	21

Materialets tillgänglighet.....	22
Det lilla barnet.....	23
Föreställningar om små barn.....	23
Säkerhet runt små barn.....	24
Omsorg med små barn.....	25
Vuxenkontakt.....	25
Verksamhetens möjligheter/begränsningar.....	26
Tid och ekonomi.....	26
Rutiner.....	26
Sammanfattning av resultatet.....	27
Diskussion.....	29
Metoddiskussion.....	29
Resultatdiskussion.....	29
Rummets betydelse.....	30
Materialets tillgänglighet.....	31
Lokalen.....	31
Det lilla barnet.....	32
Verksamhetens möjligheter/begränsningar.....	33
Didaktiska konsekvenser.....	34
Förslag till fortsatt forskning.....	35
Referens.....	36
Bilaga 1.....	38
Bilaga 2.....	39

# Förord

Processen har genom hela undersökningen varit både givande och intressant och den har gett oss nya insikter och kunskaper om de små barnen.

Vi vill börja med att tacka våra respondenter som deltagit i intervjuerna och den kunskap som de har gett oss. Vi vill även tacka Camilla Carlberg (fil.kand. och Montessoripedagog för åldern under 3 år) i Stockholm som har satt oss i kontakt med några av våra respondenter. Hon har dessutom bidragit med stor entusiasm. Mary Laner som varit vår hängivna handledare och kommit med kritik i konstruktiv anda. Ingela Smith Larsson som tagit sig tid att språkgranska vårt arbete. Slutligen vill vi tacka våra nära och kära som ställt upp och haft stor förståelse under arbetets gång. Ett stort tack till Engla och Tova som inte har förstått varför deras mamma måste vara borta så mycket. Utan alla er hade inte detta arbete varit möjligt.

Borås, maj 2011

*Madeleine Sanfridsson & Annakarin Östling*

# Inledning

Det vi kan se i dag är att små barn börjar tidigare i förskolan än vad de gjorde under 1990-talet, vilket innebär att förskolan idag har blivit som ett andra hem för ett stort antal barn (Duvander, 2006). Genom egna erfarenheter har vi sett att många av de små barnen går långa och många dagar på förskolan och vi upplever att behovet av en stabil och trygg grund är av stor vikt. För att små barn ska känna trygghet är det betydelsefullt att det finns stabila och lugna pedagoger som alltid finns där för just dem och som skapar en intressant, rik och stimulerande innemiljö. Även Bowlby konstaterar att anknytningen mellan det lilla barnet och den vuxne är väsentlig (Hwang & Nilsson, 2003). Små barn är kompetenta, nyfikna, kreativa och har ett stort intresse av att upptäcka och utforska världen, men de behöver ha stöd av vuxna för att de ska ges möjlighet att utvecklas till de individer de kommer bli. Barn mellan ett och tre år lever med tron på att de är centrum och de lever här och nu och eftersom barn lever i nuet bör man individanpassa verksamheten i förskolan. Alla barnen är olika och har olika behov, de lär sig, upptäcker och utvecklas på olika sätt. Man bör ha i åtanke att åren mellan ett till tre är en aktiv period där det sker en stor individuell utveckling.

Utifrån de små barnen ska man som pedagog skapa en stimulerande och trygg miljö där alla barn ges möjlighet att utvecklas. Läroplanen för förskolan (Lpfö 98/ rev. 2010) menar att pedagoger ska skapa ett livslångt lärande för varje enskild individ, samt förstå och skapa samspel mellan de olika individerna. Förskolan ska vara en trygg och harmonisk plats där alla barn ska få en chans att utvecklas på bästa sätt. Barn är upptäckare och nyfikna individer som hela tiden lär och lärandet sker både informellt och formellt. Som pedagog har man ett ansvar att skapa en innemiljö som ger utmaningar och som utvecklar. Studien har avgränsat till att ta reda på hur pedagoger förhåller sig till de minsta barnen och hur de beskriver sin miljö på förskolan.

# Syfte

Syftet med undersökningen är att ta reda på hur pedagoger förhåller sig kring lärandemiljön för små barn (0-3 år) i förskolan.

## Frågeställning

På vilket sätt beskriver pedagogerna i förskolan en utvecklande inomhusmiljö för små barns lärande?

## Begrepps definitioner

*Små barn* – Små barn innefattar de barnen som är mellan noll till tre år.

*Pedagoger* – Pedagog används för alla vuxna som arbetar i förskolans verksamhet.

*Lärandemiljö* – Lärandemiljö innebär en miljö som främjar barns utveckling.

## Bakgrund

Här sammanfattas hur miljön för små barn har diskuterats av forskare och experter i relation till styrdokumentet. Vi redogör för aspekter kring miljö och betydelsefulla delar i utformningen av innemiljön, samt hur innemiljön påverkar både de små barnen under tre år och pedagogerna.

## Kvalité i förskolan

Skolverket (2005) menar att det ska finnas fler vuxna på en småbarnsavdelning i förskolan därför att små barn är mer beroende av vuxenkontakt. Om de små barnen inte får den kontakt med de vuxna som de behöver eller om de vuxna byts ut alltför ofta, kommer de små barnens självförtroende till skada. Genom att utsätta små barn för stress kan deras språkutvecklings- och inlärningsförmåga hämmas. Skolverket tar också upp att den fysiska miljön för små barn ska vara hälsosam och lätt att arbeta i. Barnen ska få en miljö som är varierad och lärorik och som skapar trygghet och säkerhet. Överblicken över barngruppen är en viktig aspekt (Skolverket, 2005).

Sheridan et. al. (2009) belyser forskning kring kvalité i förskolan och de anser att kvaliténs betydelsefulla delar är lärares kompetens, tydliga mål samt samarbete med hemmen. Förskolans verksamhet ska enligt läroplanen (Lpfö 98 rev. 2011) sträva efter att utveckla barns lärande, vilket kräver ett pedagogiskt förhållningssätt och god kompetens inom yrket. Sheridan et. al. (2009) klargör även att personaltäthet och gruppstorlek är komponenter som påverkar. Barn utvecklas bäst i mindre grupper där de ges utmaningar och utrymme för samtal och diskussioner, utforskande, samt öppenhet för andras tankar. Författarna menar att forskare i USA, Australien och England har studerat en hel del kring barns livslånga lärande, vilket vi inte har gjort i Sverige. Vi har mycket lite forskning kring barns lärande i förskolan och vad ett livslångt lärande innebär och behöver därmed mer kunskap och mer långtgående studier som följs upp.

Pedagogisk kvalité kan förklaras genom att olika faktorer skapar och påverkar hur en lärandemiljö ger barn förutsättningar att lära och utvecklas i förskolan. Det interageras mellan lärare – barn och mellan barn – barn och i de varierande processerna mellan parterna i förskolan (Sheridan 2009, a). Ett verktyg som Skolverket (2001) framställt för att utvärdera kvalité i pedagogiska verksamheter är BRUK (Bedömning, Reflektion, Utveckling och Kvalitet). BRUK är skapat efter nationella styrdokument och indelat i olika delar så att pedagoger kan välja det område de vill utveckla. Utifrån olika påståenden uppskattar pedagogerna var verksamheterna ligger och kan då visa vad de behöver utveckla och arbeta vidare med. Kortfattat innebär det att barnen ska vistas i säkra, trygga och ändamålsenliga lokaler som är anpassade för att bedriva förskoleverksamhet. Lokalerna ska vara utformade så att de stödjer och utmanar barns utveckling, samt vara anpassade både till den enskilde individens och gruppens behov.

Sheridan (2009, b) förklarar ECERS (Early Childhood Environment Rating Scale), en bedömning som används internationellt utifrån ett helhetsperspektiv för att utvärdera den pedagogiska verksamheten. Den utvärderar hela miljön som berör barnets lärande och utveckling, vilket innebär den fysiska, sociala och pedagogiska miljön. Dessa aspekter omfattar utrymme, materiella resurser och en medvetenhet som pedagog. Miljön ska vara anpassad, utmanande och

lärorik för barnen och pedagogen ska vara medveten om hur den påverkar barnets utveckling. I den reviderade ECERS lyfts den senare forskningen kring barns erfarenheter för utveckling och lärande och hur betydelsefullt det är med en lärandemiljö. Det har visat sig att man som pedagog ska vara steget före barnen för att möta och utmana deras lärande. Inom ECERS används delvis observationer. Där frågor som används är exempelvis vilka upplevelser barnen får i förskolan och vad de får för kunskap inom olika områden. Miljön undersöks genom att observera om utbudet av material är varierande och tillgängligt samt är ett stöd i barn lärande. Det ska passa gruppens ålder, intresse, tema samt relatera till läroplanens uppdrag.

## **Betydelsen av en aktiv miljö**

Björklid (2005) forskar om sambandet mellan den fysiska miljön och processer i lärandet. Barn möts av ett formellt lärande i förskolan, vilket innebär att pedagoger planerar verksamheten efter riktlinjer och strävansmål. Dessa riktlinjer och strävansmål finns i Läroplanen för förskola (Lpfö 98/ rev. 2010). Det specifika som lyfts kring miljön i läroplanen är att barnen ska möta en trygg miljö som både ger utmaningar och lockar till lek och aktivitet. I innemiljön ska barnen få plats för sina egna planer, fantasier och kreativitet i lek och lärande. Miljön ska vara öppen, innehållsrik och inbjudande, samt att arbetslaget genom samarbete ska erbjuda en god miljö som främjar lek, lärande och utveckling. Pedagogers ansvar är att ta till vara på alla tillfällen i vardagen för att skapa ett lärande (Lpfö 98/ rev. 2010). Sammanfattningsvis i läroplanen ska förskolan sträva efter att skapa en innehållsrik, varierande, utmanande och lustfylld inomhusmiljö som främjar varje individs lärande och utveckling. Björklid (2005, s. 29) poängterar att miljö innefattar olika delar, såsom fysisk, social och kulturell miljö och att de olika delarna kan vara svåra att hålla isär då alla människor upplever rum på olika sätt. Människan definierar och kopplar till sina egna erfarenheter och tankar och begreppen får då olika betydelser beroende på vem som tolkar. Kylén (2000) menar att ”vissa objekt i den materiella miljön tillfredställer behov och blir därigenom en resurs” (s. 40). Han menar att olika saker ger människan en viss iver att sprida sin entusiasm vidare och ge kunskap till sig själv och till andra.

Björklid (2005, s. 30) förklarar Bronfenbrenners systemteoretiska modell som interaktionen mellan olika miljöer och att alla miljöer påverkas av varandra, men även att individer påverkar miljön. Kylén (2000) är överens med Bronfenbrenner om att den fysiska miljön är föränderlig och att anpassningen mellan den utvecklande miljön och individen är en process. Det viktiga är att miljön ses som en helhet för individen och att den anpassas och utformas utifrån varje individ. Barn lär och utvecklas i olika miljöer och för att få förståelse kring miljöerna krävs det att de får utforska den. Björklid (2005, s. 30) lyfter även det tvärvetenskapliga forskningsfältet miljöpsykologi, som har utvecklats då forskningen förr inte såg någon större koppling mellan psykologiska svårigheter och miljön, medan forskningen nu ser ett samband och betydelse av varandra. Miljön påverkar människan genom att den visar de riktlinjer och begränsningar som vi har att förhålla oss till. I utforskandet av miljön erövrar barnet hela tiden nya kunskaper och dessa är olika för alla barn. Alla barn har olika mycket med sig i sina ryggsäckar och därför upplevs miljön på olika sätt av alla.

Pramling Samuelsson och Sheridan (1999) och Åberg och Lenz Taguchi (2005) menar att miljön speglar det som förväntas ske i rummet och i utformningen av miljön bör fokus ligga på en

lärandemiljö som underlättar, utmanar och stimulerar till att utforska olika aktiviteter. Den fysiska miljön ska anpassas till de verksamma barnens intresse och behov, och utformningen bör göras med ett tydligt syfte. Författarna menar att miljön är förändlig och ska signalera det. Barnen ska ha möjlighet att förändra och möblera om i miljön så att den passar just deras lek och aktivitet den dagen. De Jong (1995, ss. 43-44) pekar på vikten av att observera de små barnen i hur de använder lokalerna för att kunna utforma dem på bästa sätt. Den aktivitet som är central för tillfället ska ligga centralt i lokalen. Barnen ska kunna få välja om de vill vara i centrum där det händer saker hela tiden eller vara mer stillsamma i en undanskymd plats. Soffor, bord och hyllor kan hjälpa till att förändra miljön genom att avskärma eller ge utrymme till mer aktivitet. Genom att en dörr är stängd eller öppen förändras rummets aktiviteter, det är då väsentligt att se helhetsperspektivet som pedagog.

## Aspekter av en bra innemiljö

Björklid (2005) och Lindahl (1998) är överens om att den fysiska miljön kan vara både positiv och negativ. Björklid (2005, s. 169) hävdar även att utformningen av miljön kan antingen hjälpa eller stjälpa barns lärande och utveckling. För att barn ska leka krävs det förutsättningar i miljön, bland annat ska den ska vara trygg och stimulerande. Den ska också ge utrymme till olika sorters lek, både lugn och aktiv samt enskild och i grupp. Miljön sänder budskap om vad som tillåts och inte och detta bör man som pedagog ha med sig i utformningen av miljön. De Jong (1995, s. 15) klargör att stressen ökar för barnen och de vuxna då de vistas i trånga lokaler. En faktor att ta hänsyn till i det här sammanhanget är att det finns sovande barn medan andra barn leker. De barn som inte sover får då inte det utrymme de behöver för att röra på sig, vilket påverkar både vuxna och barn eftersom de måste leka lugna lekar. Pedagogerna behöver dessutom hela tiden ta hänsyn till att ljudnivån inte ska bli för hög.

Socialstyrelsen (2010) menar att alla människor är olika och uppfattar ljud på olika sätt. Barn har en kortare hörselgång och därför förmodas det att barn är mer känsliga för ljud än vad vuxna är. De kan inte heller bedöma sin egen ljudnivå eller hur nära de kan vara något som låter högt. De ljuden som inte är bra för hörseln kallas buller och det kan bidra till stress som påverkar koncentrationen och inlärningsförmågan. Bullret maskerar de ljud som örat ska uppfatta och det leder till att det kan hända mer olyckor i vardagen. På förskolan finns det olika slags ljud. Det finns bland annat prat, skratt, skrammel, gråt och skrik. Då är det viktigt att ha en miljö som kan dämpa de olika ljuden. Det finns ljudabsorberande material som kan användas för att skapa en lokal med kort efterklang. Ute finns det ingen efterklang eftersom ljudet inte kan studsas någonstans utan försvinner. Men i olika lokaler har ljudet möjlighet att studsas på väggar, golv, tak och möbler därför måste det ses över vad som kan göra i lokalen för att dämpa ljudet. På hårda ytor studsas ljudet och ger en stark efterklang. Några sätt att påverka bullret på förskolan är att ha många rum med få barn i varje rum, äta i olika rum och inte vara strikt med rutiner utan vara flexibel i hur rutinerna ska utformas. Ljudnivån är en pågående process som enligt Socialstyrelsen hela tiden ska ses över eftersom barngruppen och personalen förändras konstant vilket även ljudet gör.

Vidare beskriver Björklid (2005, s. 40) Urban Bengtssons studie som handlar om hur dåliga fysiska miljöer i förskolan kan bli goda miljöer. Det som utmärkte de sämre miljöerna var dålig

planlösning, störande genomgångsrum, dålig överblick samt hög ljudnivå. Dessa faktorer skapade stress och dålig luft. En bra miljö däremot stödjer den pedagogiska verksamheten och ger förutsättningar till livliga och lugna aktiviteter, enskilt och i grupp, samt gör rummen rymliga och flexibla. Han beskriver bra miljö utifrån modellen ögats princip. Det innebär att varje bokstav har en betydelse. Ö står för överblick, G för gemensamma utrymmen, A för avskildhet för större och mindre grupper, T för transport utan störande genomgångsrum och slutligen S för samverkan och sambruk genom flexibel utformning.

## Verksamhetsstruktur

Nordin-Hultman (2004) anser att man som pedagog måste ta hänsyn till att förskolans dagar är inrutade i rutiner och tidspassningar. Barnen begränsas i sin dagliga aktivitet av exempelvis mat- och sovtider, utevistelser och/eller blöjbyten. Eftersom pedagogerna styrs av olika vardagliga sysslor, innebär detta att det förekommer en maktkamp mellan barnen, pedagogerna och tiden. Å andra sidan hävdar Pramling Samuelsson och Sheridan (2006) att små barn mår bra av de dagliga rutinerna i verksamheten och att det skapar trygghet att veta vad som sker under dagen. Samtidigt poängterar författarna att det är viktigt att kunna ta tillvara på barns spontana lärande och förändra det planerade i verksamheten.

Tillvaron i förskolan är inrutad på många sätt, vilket kan ge sken av att tiden är den viktigaste faktorn. Det är inte bara tiden utan även dagarna som är inrutade i och med att barnen ofta gör samma saker, det här har Nordin-Hultman (2004) tagit upp. Om förskolan ska gå ut, ska alla gå ut. Pedagogerna får då inte glömma att alla ska få en torr blöja eller gå på pottan innan utgång. Ifall förskolan ska pyssla till alla hjärtansdag så ska alla barnen helst göra det på samma gång. Dagen är inrutad i samlingar, fruktstund, toalettbesök, tvätta händerna, klä på sig, klä av sig, städa, äta och vila. I förskolan skapas det inte så många tillfällen som barnen får leka färdigt eftersom pedagoger avbryter lekens koncentration vilket ger barnen ett begränsat utrymme av bestämmanderätt.

Nordin-Hultman (2004) menar att rummets uppbyggnad och utformning styr vilka aktiviteter som ska pågå, var barnen ska vistas på olika tider på dagen och vilket material som får användas. Detta reglerar barnens aktivitet och styr dem på ett ofrånkomligt sätt. Denna aspekt diskuteras sällan inom förskolan. Rummen är oftast avgränsade med väggar och dörrar. Pedagoger får då ingen eller begränsad överblick kring vad som händer. Det gör att barnen blir starkt reglerade till det de gör i rummet de befinner sig i. Om det är ett puffrum kan barnen inte leka med dockor eller hårda klossar. Om det är en familjevå kan de inte ta in LEGO eller Kapplastavar. Rummen blir starkt inrutade och åtskilda från varandra.

Nordin-Hultman (2004) hävdar vidare att som pedagog ser man planeringen och rutinerna som en viktig del av vardagen och reflekterar inte så mycket över vad barnen tänker och tycker om sin dag på förskolan. Det blir motsägelsefullt när förskolan står för den fria leken och att pedagogerna ska se till barnens egen initiativförmåga. Författaren menar att pedagogerna vill se till barnens behov och utveckling genom att ha olika mål för olika åldrar. Det som händer under dagen sker i andan att allt görs för barnets bästa och dess lärande. Makten står i händerna på hur rummen är uppbyggda och hur rutinerna ser ut på förskolan. Makten har ett osynligt ansikte och

är därför svårt att kontrollera. Anpassning krävs av både föräldrar, barn och pedagoger och det är svårt att ifrågasätta något som är välmotiverat och genomtänkt.

I sin studie fokuserar Johansson (2005) på pedagogers förhållningssätt kring små barn och deras erfarenheter. Författaren tar även upp verksamhetens organisation. Studiens resultat visar att personalen som arbetar med små barn är pressade och inte får den tid över som de vill till barngruppen, som de anser är det väsentliga i deras verksamhet. Omstrukturering i chefernas arbete har lett till att förskolepersonalen får ta mer ansvar i det administrativa arbetet. Att skaffa vikarie när någon är sjuk tar tid från verksamheten och ibland får de inte tillsätta någon för att ekonomin inte tillåter det. Det gör att planeringstiden försvinner och pedagogerna får göra det bästa av situationen, vilket resulterar i att kvalitén sänks. Med fler barn i grupperna ökar också frustrationen över att inte räkna till som pedagog och överblick över barngruppen blir inte tillräcklig. Barnen får inte den tid de behöver och blir inte individuellt sedda. Enligt Johansson behövs det tid för att kunna utveckla det pedagogiska kunnandet och för att kunna bemöta barnen på rätt sätt. Studien visar att en förändring måste ske med de stora barngrupperna.

## Material och tillgänglighet

Nordin-Hultman (2004, ss. 55-57) lyfter Almqvists omfattande inventering av leksaker i svenska förskolor. Studien visar att de flesta förskolor har samma utbud av material. Utbudet bygger på en pedagogisk tradition som innefattar skapande- och grovmotoriskt material samt skapande aktiviteter. Det innefattar generellt pärlor, lera, dockor, Duplo, Kappla-stavar, musik, spel, pussel och böcker, men Almqvist ser inte mycket variation av leksaker i förskolan. Nordin-Hultman menar att intrycket är att förskolan har ett varierat material och i stor mängd men att förskolorna inte använder det på ett kreativt sätt utan väldigt begränsat och monotomt. Materialet är oftast bundet till vad barnen klarar av i olika åldrar och barnen kan då bedömas om de är tidiga eller sena i sin utveckling. En annan vinkel som Gedin och Sjöblom (1995) påvisar är att det finns specifikt material som ska introduceras till barn i en viss ålder, pågrund av utvecklingen de just då befinner sig i. Fokus ligger på barns utveckling och stimulering av sinnen genom materialet. Ytterligare en aspekt som Gedin och Sjöblom tar upp är att använda naturmaterial som inte är en specifik leksak och kan då lättare transformeras i barnens fantasi, vilket ger barnen en variation och möjlighet till lärande.

Nordin-Hultman (2004) menar att i förskolan finns det rum som är placerade på ett sådant sätt att de inte blir tillgängliga för barnen i den dagliga leken. Exempel på sådana rum är; ateljéer, verkstadsrum eller rum där vattenlek utförs. Detta begränsar barnens olika möjlighet till aktivitet och hindrar dem från att använda dessa rum när de vill. Gedin och Sjöblom (1995, s. 26) menar att barn ska själva kunna välja aktivitet för stunden och känna självständighet. Barn ska även ha tillgång till material som de själva ska kunna byta ut när de önskar. Nordin-Hultman (2004) konstaterar att material som finns på högre höjder är oftast det som är lite svårare att städa bort, det kan vara exempelvis lim, färger, garner, tyg samt musikinstrument. Det materialet som är placerat högt upp och kräver en vuxens hjälp, används inte lika mycket som det som finns i barnens höjd. Om man tar dockvrån som exempel så finns det ett basutbud av dockor, kläder, stolar och bord men väldigt få saker som våg, damsugare, rattar att ratta med pepparkvarn eller

möjlighet att ta in vatten i rummet. Det som saknas är en laborativ miljö som innehåller teknik och naturvetenskap.

## **Barns inflytande i utformningen av innemiljön**

Johansson (2005, ss. 226-227) menar att när pedagoger respekterar barnen skapas en atmosfär som innefattar ärlighet, tillgivelse och intresse. Pedagogerna ser barnen som kompetenta individer som kan och vill lära. Här försöker pedagogerna se till vad barnen har för intressen och skapar därefter en lärandemiljö för barnen på bästa sätt. Det kanske inte alltid lyckas men pedagogerna har den inställningen att barnen ska vara delaktiga. Som pedagog förstår man inte alltid barnets perspektiv men det viktiga är att bemöta barnen med respekt. Det finns en annan barnsyn som bygger på att pedagogerna inte ser barnet som kompetent utan ser hinder och inte möjligheter. Det ger inte barnen någon förutsättning att få vara delaktiga i beslut som fattas, man har istället en hierarki som säger att de vuxna vet och kan bäst.

Åberg och Lenz Taguchi (2005) menar att förskolan ska skapa en miljö som kompletterar och ser det kompetenta barnet, miljön ska vara till användning för barnen och skapa en dialog mellan barn. Miljön ska vara ombytlig och se till barnens behov och hur barngruppen ser ut vid tillfället. Processen att skapa en ny miljö kan vara krånglig och förvirrande, det ska provas nya sätt att ha möbler, soffor och leksaker på. Åberg och hennes kollegor tar upp ett exempel när de permanent skulle ta fram skapande material utan barnens delaktighet. De artade sig genom att barnen blev ivriga och de visste inte vad de skulle göra, vilket ledde till att det blev kaosartat i barngruppen. Pedagogerna kom till insikt att barnen ska vara en del av processen och att deras tankar är viktiga. Efter det lyssnade pedagogerna på barnen och de kom fram till gemensamma beslut och vem som skulle ta ansvar för vad.

Åberg och Lenz Taguchi (2005) anser att om man som pedagog ska kunna skapa en rik miljö för barn så behöver man observera dem och se var de gör med sakerna och hur de använder sig av olika delar av rummet. Lindahl (1998), Kogan och Pin (2009) pekar på observationens betydelse med små barn för att de inte kan diskutera fram hur de vill ha det utan de visar med sina kroppar vad de vill och vad de är intresserade av. Åberg och Lenz Taguchi (2005) fortsätter att peka på att reflektion och bearbetning av miljön är en väsentlig del av arbetet. Barnen ska alltid stå i centrum för utformningen av de olika rummen. Därför är det viktigt att dokumentera och observera vad rummet används till och vilka barn det är som utnyttjar rummet. Därefter kan man i arbetslaget ha en diskussion om huruvida man ska ändra rummets karaktär eller inte. Rummet speglar det barnen gör, rummet kan antingen bygga upp en positiv lärandemiljö eller omöjliggöra allt vad lärande innebär.

## **Små barns lärande**

Hwang och Nilsson (2003, ss. 132-136) tar upp Bowlbys anknytningssteori, att nyfödda barn har ett medfött behov av anknytning, vilket betyder att ett nyfött barn söker kontakt med en vuxen för

att kunna knyta an. Barnen knyter sig an till ett antal vuxna som finns i dess närhet och behåller den anknytningen. Det är viktigt att man som vuxen bemöter barnet och bekräftar dess känslor. Bekräftelsen av barnets känslor leder till att barnet litar på vad de känner och skapar en trygghet i sig själv. När barnet är sex till sju månader gammalt känner de igen människor runt omkring sig och nu har barnet kommit fram till att de kan påverka sin omgivning. Det är nu människorna kring barnet inte blir utbytbara utan barnen protesterar om de vuxna går som de har knytigt an till. Barnen vill vara där de utvalda vuxna är och säger ifrån livligt om den vuxna går. När barnet lär sig att krypa är det viktigt att de har en trygg bas som de kan ta sig fram och tillbaka till för att kunna utforska sin miljö. Otrygga barn kallar Bowlby för desorienterade barn vilket innebär att barnen inte har fått rätt anknytning som liten, eftersom anknytningen är en väsentlig del av barnets uppväxt. Har de inte fått ett tryggt förhållande till sina vårdnadshavare kommer de ha svårt med det sociala umgänget när de kommer upp i förskolan.

Hwang och Nilsson (2003, ss. 106-108) menar att när barn börjar gå vid cirka 12 månaders ålder är de helt upptagna med att utforska sin egen färdighet och att fortstätta träna på det de kan. Nu ser man att gripreflexen är fullt utvecklad och att omgivningen kan bli farlig för dem. De får tag i saker som de inte har fått tidigare och är nyfikna på vad som finns runt omkring dem. Alla barn medverkar till sin egen inläring och reagerar därefter på olika saker och personer i deras närhet. Stress kan förekomma om man försöker hjälpa barnen att utveckla sina förmågor tidigare än vad de själva är beredda och mogna för att göra.

Miljöns struktur har betydelse för små barns lärande, hur det ser ut hemma och på förskolan har en avgörande betydelse för barnens vidare utveckling. Hur man utformar miljön på förskolan kan sätta stopp eller hjälpa barnet att utvecklas (Lindahl, 1998). Författaren anser att barnen får olika erfarenheter från olika personer och deras agerande i olika sammanhang och miljöer. Små barn är medvetna om sitt eget lärande när de gång på gång försöker att klara av det de inte kan. Barnen klarar även att bli distraherade av något annat men har då inte glömt av det de ville lära sig och fortsätter då senare med det de höll på med. Deras självkänsla växer i och med att de klarar av olika saker. Samtidigt framhäver Gedin och Sjöblom (1995, s. 33) att det inte kan uteslutas att det är pedagogers ansvar att hjälpa barn att upptäcka sina egna förmågor. Ytterligare redogör Lindahl (1998) att barnens lärande påverkas av vilka erfarenheter de bär med sig och vad de har för syfte med vad de vill göra. När omgivningen skapar koncentrationstillfällen för barnen kan de få möjlighet att sortera omvärlden och dess möjligheter. När små barn ges tillfälle att göra det de håller på med kan pedagogerna utmana barnen i deras avsikter.

Lindahl (1998, s. 99) anser att barnen kan utveckla sig motoriskt men att de inte förstår hur de ska gå till väga eftersom intellektet och motoriken oftast inte sammanfaller. Här är det viktigt för pedagogerna att förstå situationen som barnet befinner sig i och ge dem tid till eftertanke och reflektion, genom att barnen utforskar situationen kan de komma till insikt hur de ska göra. Men genom barnobservationer har Lindahl sett att barn tar en paus i sitt utforskande innan de kommer till insikt i vad det måste utföra. Barnen har en vilja att ha kontroll över sin kropp menar Lindahl (1998) och för att få kontroll måste de öva och åter öva på det de vill behärska. När barnen ser att de når en viss framgång i processen ökar deras motivation att fortsätta öva för att slutligen kunna bemästra uppdraget. Det är viktigt att som pedagog vara uppmärksam på vad barnen är ute efter och ha tålmod och förståelse över vad de vill. Björklid (2005) är överens med Lindahl (1998) om att man kan hjälpa barnet eller stjälp barnet i det de försöker med. Lindahl (1998, s. 120) tar upp ett exempel med en flicka som vill ha hjälp med att åka ner för en ruschkana och när hon har

kommit upp för stegen får hon hjälp av en vuxen att sätta sig ner. Andra gången hon står uppe på ruschkanan får hon inte hjälp att sätta sig utan pedagogen uppmanar henne flera gånger med att sätta sig ner. Krukset är att hon inte kan sätta sig ner i ruschkanan och det förstår inte den vuxne och därför blir barnet rädd för ruschkanan. Men det skrämmer inte flickan för att prova att åka på mindre ruschkanor och lära sig att bemästra sig att sitta ner i en ruschkana. Om den vuxne hade försökt se till flickans behov hade det ökat chansen att hon skulle ha klarat av att bemästra att åka ruschkana tidigare. Men om barn får det här bemötandet ofta kan barnet se att det inte är någon idé att försöka få hjälp av en vuxen och ger upp försöken att samspela.

Lindahl (1998, s. 128) poängterar att små barns fokus på medvetandet är en viktig del i deras lärande. De absorberar allt i sin omgivning och kan lära sig komplicerade saker genom att observera det som finns runtomkring, det är viktigt att tänka på är att inte störa barnen för mycket för då bryts deras koncentration och barnen ger lätt upp. Barn klarar dock av att det händer andra saker runtomkring bara de inte blir överrumplade. Författaren menar att många små barn som börjar förskolan har mycket saker att titta på och att observera. De flesta små barn börjar med att bara suga in allt som händer runt omkring dem i den nya miljön och sen börjar de så småningom att agera och att ta för sig av omgivningen. Små barn kan hålla kvar sin avsikt med något och enträget försöka att kommunicera det till en pedagog. De kan vara envisa och verkligen bli frustrerade och arga om pedagogen försöker att ge dem en annan uppgift än vad de har i tanken. Lindahl menar att samspelet med de små barnen ligger på individnivå och det kräver en väl strukturerad och inbjudande miljö för barnen. Som pedagog måste man inse att allt som görs, hur man betar sig och vad som sägs har en enorm betydelse för hur barnen lär sig. Lindahl anser att det krävs en god utbildning och hög kompetens om man ska arbeta med små barn i förskolan. Förskolläroinbildningen måste främja de små barnens lärande och hur man som pedagog ska kunna se på barnens verklighet ur deras perspektiv.

## **Projektarbete med små barn**

Aktuell forskning från en privatskola i Mexico City tar upp hur de kommit till insikt om hur viktigt det är att lyssna, observera och dokumentera små barns aktiviteter, det för att kunna tillämpa ett meningsfullt lärande i ett av deras projekt de startade i skolan. Kogan och Pin (2009) tar upp att barn som är under tre år inte kan diskutera saker med varandra på samma sätt som de barn som är tre år och uppåt. När de startade projektet var pedagogerna för de äldre eleverna entusiastiska medan pedagogerna för de små barnen inte ansåg att det var ett bra sätt att lära sig på. Barnen var inte engagerade och pedagogerna fick inte med sig dem. När författarna började samarbeta med pedagogerna för de små barnen och observera vad de gjorde kom de fram till att små barn lär sig annorlunda än vad de äldre barnen gör. Genom en grundlig observation såg författarna hur små barn utforskar saker och att de har ett kroppsspråk som är väldigt talade. Utefter det kunde de sedan anpassa projektet till små barns nivå. Pramling Samulesson och Sheridan (2006) poängterar också att det är viktigt att utgå från barnens intresse och tidigare erfarenheter. Kogan och Pin (2009) fortsätter med att alla pedagogerna var med i valet av ämne i projektet och beslutet fattades att det skulle ligga inom ramen för barns intresse så som djur, kropp och vatten. Inom det valda ämnet fanns det frihet för lärarna att välja ämnet för att se till just deras barns behov.

Kogan och Pin (2009), LeeKeenen och Edwards (1992) tar upp vikten med att förstå de små barnens förkunskaper innan de går in i ett projekt. Kogan och Pin (2009) menar att det kan vara svårt att diskutera med de små barnen. Av denna anledning sätter pedagogerna fram saker de ska använda i projektet och låter de små barnen utforska, pedagogerna får då vetskap om vad barnen finner intressant och vad de säger. Små barn lever i nuet och visar vad de känner och upplever just här och nu. För att kunna observera barnens missförstånd ger pedagogerna inte de små barnen instruktioner till de olika föremålen utan ger dem fria händer. I ett av exemplen sa en flicka att vattnet var gult för det var i en gul hink, där kunde pedagogerna se vilken kunskap som saknades. Utefter det kunde de sedan ställa frågor om vattnets form och färg. Små barn tar med sig sitt lärande i sin utforskning i korta meningar och med kroppsspråket i sin miljö. Genom att pedagogerna skapar olika situationer för barnen ser de vad barnen är intresserade av. Pedagogerna kan avgöra det här genom att de har tagit kort och observerat hur barnen betar sig med de olika materialen och föremålen. Barnen uppfattar saker på sitt eget sätt och därför måste pedagogerna individanpassa allt vad de gör med de små barnen. Pedagogerna för noga protokoll över hur de reagerar och vad de gör med de olika sakerna. Genom att analysera upptäckterna vet pedagogerna om de ska gå vidare till nästa sak eller om de ska fortsätta med det de håller på med i den miljön de har byggt upp.

Kogan och Pin (2009) menar att en upptäcktsfärd med de små barnen kräver vaksamhet och lyhördhet inför deras nyfikenhet. Anteckningar och kort är väldigt viktigt material för att kunna analysera vad som händer under de små barnens upptäcktsfärd. Efter en upptäcktsfärd summerar pedagogerna för barnen vad de har varit med om. I diskussionen tar de äldre barnen upp vad de har lärt sig och diskuterar sedan det med varandra medan de små barnen stannar där de är, för det är utforskandet i sig som måste få ta tid. Författarna menar att om pedagogerna ger små barn dessa verktyg lägger de grunden till utforskning så att de små barnen kan ta med sig den när de blir äldre. När pedagogerna utformar ett projekt dramatiserar de det och ger liv till det som de små barnen utforskar, och i och med det kan de se var barnen har upptäckt eller håller på att upptäcka. Under dramat är det viktigt att observera de små barnen och se vad de gör med varandra och med sig själva. I slutet på ett projekt visas processen och produkten av vad barnen har åstadkommit och vad de har lärt sig inför föräldrar och anhöriga.

## Teoretisk utgångspunkt

Pramling Samuelsson och Asplund Carlsson (2003) menar att fenomenografins huvudbudskap är att barnen reflekterar över sitt eget lärande. Barnen delar med sig av sin värld och sina tankar. Det kallas för medvetandeteori (Marton & Booth, 1997) eller som författarna kallar det, utvecklingspedagogik, när det gäller de yngre barnen. Om man är medveten att barnen lär sig på ett sådant sätt kan man lättare tillämpa utvecklingspedagogiken i förskolans värld. Som pedagog ska man låta barnen reflektera och fundera över vad som sker och att det inte finns några rätta svar. Barnen ska bli medvetna om sin egen värld och hur de ska kunna förmedla det till andra runtomkring sig. Detta är huvudsyftet med utvecklingspedagogik. Barnens tankar kring varför saker gör som de gör är viktiga att ta reda på.

Pramling Samuelsson och Asplund Carlsson (2003) anser att man måste ha ett visst förhållningsätt som pedagog. Som pedagog bör man kunna reflektera och ställa frågor till barnen, så som; Hur tror du det kommer sig att det blev så här när vi gjorde så här? Vad tror du kommer hända om vi gör så här och vad kan det bero på? Pedagogen gör då barns tänkande synligt för dem själva och för barnen. Författarna menar att:

Utvecklingspedagogikens intention är just att ta vara på barns osynliga antaganden om världen och göra dessa både synliga och genomskinliga. Detta betyder att lärandets objekt inte är innehållet i sig, utan att se, uppfatta, förstå och erfara olika fenomen och situationer på specifika sätt – just det som är essensen i fenomenografen (s. 70).

När man som pedagog har gjort fenomenet synligt för barnen kan de börja fundera kring ”orsak-verkan-problematiken”. Genom att synliggöra det för barnen är det lättare för dem att fundera vidare på andra saker.

Förhållandet till barnen måste ske med respekt och man måste se dem som kompetenta barn. Vidare framhåller Pramling Samuelsson och Asplund Carlsson (2003) att barn har rätt till att påverka sitt eget lärande. Författarna beskriver att demokrati och delaktighet är något som man måste ta hänsyn till även med de små barnen. Pedagogerna måste synliggöra det de vill att barnen ska upptäcka och utforska, visa hur saker och ting är relaterade till varandra. Små barn lär sig genom att känna, smaka, lukta, slå, vrida, vända, utforska och lyssna, det vill säga genom de olika sinnena. Barnen behöver kunna bekanta sig med allt runt omkring för att upptäcka vad det handlar om i sin närmiljö. Som pedagog ska man ha ett mål med de föremålen som är tillgängliga för barnen och veta vad det är de lär sig genom att de utforskar. Barnen kan förknippa erfarenheter med känslor och varje erfarenhet är förknippad med en kognitiv beståndsdel. Det handlar om att hjälpa barnen att förstå sin omvärld på ett bättre sätt. Genom att man hjälper barnen att se kopplingen mellan olika saker kan de möta sin omvärld med bra förutsättningar.

Vi anser att denna teori är relevant eftersom den lyfter det kompetenta barnet och vilket förhållningsätt man bör ha som pedagog. De aspekter som vi fastnat för är att man som pedagog ska vara uppmärksam och se till varje barns behov och intressen. Genom att stödja och ge barnen verktyg i utforskandet av omgivning ökar deras förståelse för världen.

## Metod

I denna del kommer vi att beskriva den kvalitativa studien med intervju som redskap och hur vi gått till väga innan, under och efter intervjun. Vi redogör för vårt urval och hur vi förhållit oss till de etiska forskningsprinciperna och de svårigheter och möjligheter som uppstår, samt en diskussion hur studiens reliabilitet och validitet fastställts med de data vi samlat in.

### Kvalitativ studie

I en kvalitativ studie tar man reda på människors uppfattningar, funderingar, tankar och känslor kring ett område. Den kvalitativa metoden innebär användandet av tolkningar i sin helhet, att se mönster och reflektera kring varför situationen ser ut som den gör menar Thurén (2007). Som forskare är man involverad i situationen, öppen för nya idéer, teorier och förklaringar men det är individen som styr. Den kvalitativa undersökningen är inte mätbar på samma vis som den kvantitativa eftersom den är mer ostrukturerad och varje undersökning får olika svar eftersom man som intervjuare inte utgår ifrån fasta svarsalternativ. En kvalitativ metod kan vara bra att använda sig av när man som intervjuare vill ta reda på attityder och åsikter, sådant som inte är mätbart (Thurén 2007). Trost (2005) diskuterar att i en kvalitativ intervju kan respondenten med fördel få uppfatta intervjun som ett samtal, det är dock viktigt att intervjuaren är medveten om att det inte är ett samtal då denne inte får delge sina åsikter fullt ut. Intervjuaren ska styra samtalet och fokusera på studiens syfte.

### Redskap

Trost (2005) bekräftar att metod ska väljas utifrån undersökningens syfte, och inte tvärtom. Då vårt intresse var att ta reda på hur några pedagoger ser på lärandemiljö kring små barn i förskolan har vi gjort en kvalitativ studie med intervju som redskap. Intervju används när man vill ha reda på hur en person uppfattar eller känner för något (Lantz, 1993, s. 11). Då vi konstruerade frågorna hade vi miljön i fokus med önskan om att lärandets betydelse skulle synas. Vi använde den öppna intervjuformen, pedagogerna fick utrymme att berätta om sina erfarenheter och tankar kring lärandemiljö. Frågorna formulerades så värderingsfritt som möjligt för att de inte skulle uppleva att det fanns ett rätt eller fel svar. Vi ville inte påverka dem mot en viss riktning utan lämnade frågorna öppna. Som stöd hade vi punkter ifall de inte uppfattade frågorna som vi önskade (bilaga 2). För att bygga upp en god relation valde vi att börja med några allmänna frågor som var lätta att svara på så som barngruppens utseende till exempel. De centrala i huvudfrågorna var att pedagogerna ombads beskriva sin innemiljö, hur den fungerade och förändrades för små barn. En fråga som kan upplevas som stötande är frågan om utbildning. Den kan upplevas som jobbig och stötande för dem som inte har någon utbildning, därför valde vi att lägga den näst sist.

## Urval

Vi intervjuade åtta pedagoger på sju olika förskolor med barn upp till tre år. Tanken var att vi ville intervjuade pedagoger som arbetar på småbarnsavdelningar på olika förskolor. Under hösten 2010 fann vi då en annons om en konferens som handlar om de livsviktiga åren under tre. Intresset för konferensen väcktes eftersom vi hade valt att skriva ett examensarbete kring ämnet. Vi tog kontakt med den ansvariga för konferensen, Camilla Carlberg. Hennes respons var positiv och hon blev intresserad av att hjälpa oss i vårt arbete. Av henne fick vi namn på ett antal pedagoger som hon trodde kunde ställa upp som respondenter. Innan vi tog kontakt med två pedagogerna som kunde vara av intresse för oss hade Camilla meddelat dem om vårt arbete för att väcka deras lust att delta i undersökningen. Vi fick även tips av en universitetsadjunkt på Högskolan i Borås att besöka en förskola som var anpassad för småbarn och som kunde vara relevant i vår undersökning. Slutligen tog vi kontakt med fyra andra förskolor som vi kommit i kontakt med under utbildningen och privat. Alla nio tillfrågade pedagoger tackade ja till att delta i studien, men på grund av komplikationer avböjde en pedagog. Sammanlagt blev det sju förskolor och åtta intervjuer.

## Genomförandet

Innan vi började med intervjuerna bestämde vi tillsammans att göra en pilotstudie. Båda tog kontakt med varsin pedagog och berättade vad intervjun skulle handla om och att ljudupptagning skulle ske. Vi fick ett positivt bemötande från båda pedagogerna och bestämde tid och plats när intervjun skulle genomföras och gav dem också vårt missivbrev (bilaga 1). Trost (2010) lyfter aspekter om vad man ska göra och inte ska göra under en intervju. Det man ska tänka på när man tar kontakt är att vara kortfattad i sin förklaring och inte krångla till det. Kihlström (2007) poängterar att man ska ha en öppen dialog med intervjuaren och en fördel i intervjun är att man har möjlighet att ställa följdfrågor. Vid själva intervjun är det viktigt att vara på en lugn och trygg plats där man kan hålla fokus (Trost 2010, s.94).

Många gånger är man orolig för tystnaden när man intervjuar, och det menar Trost (2010, ss. 94-97) att man inte ska vara. Det kan vara skönt med en stunds tystnad för båda parter. När man har ställt en fråga till respondenten ska man även här tänka på att ge dem utrymme att fundera och komplettera frågan själva. Som intervjuare ska man aldrig avbryta respondenten, lägga ord i mun eller ställa följdfrågor för snabbt, detta kan vissa på ett ointresse från intervjuaren. Vi föreslog att de skulle välja en lugn plats där de kände sig trygga (Trost 2010, s.94). Direkt efter genomförandet av intervjuerna i pilotstudien kände vi att det saknades något och att vi inte fick ett djup i intervjuerna, men att i det stora hela var det intressant och meningsfullt. Var och en gick igenom sin ljudupptagning och skrev ner den ordagrant, efter det träffades vi och diskuterade intervjuerna. Vi reflekterade över att intervjuerna hade tagit olika riktningar och att det fanns svårigheter att ställa följdfrågor då ingen av oss gjorde det. Under handledningen kom vi fram till att vi behövde utveckla vissa frågor (bilaga 2) för att hålla fokus på små barn och få ett större djup. En annan åtgärd som gjordes var att vi bestämde att använda förskolans utrymningsplan för att konkretisera intervjuerna.

När de tillfrågade hade tackat ja till att delta i undersökningen bestämde vi via telefon datum, klockslag och plats när intervjun skulle genomföras. Vi e-postade även ut vårt missivbrev (bilaga 1) så att de i lugn och ro kunde ta del av informationen innan vi kom för att genomföra intervjun. Informationen bestod av vad undersökningen handlade om, att vi skulle spela in intervjun och att de när som helst har rätt att avsluta deltagandet. Vi bestämde att båda skulle delta vid varje intervju för att underlätta diskussionerna i studien, men att samma person skulle ställa frågorna så att de blev samma struktur. När vi kom till förskolorna genomförde vi först intervjuerna och sedan visade pedagogen oss runt i lokalerna. Förutom vid ett tillfälle då pedagogen ville berätta kring deras verksamhet för att vi skulle få en överblick och förståelse. Vi anser att det var bättre att intervjua först och sen gå runt på grund av att de kändes svårt att intervjua när respondenten redan berättat en hel del. Eftersom vi ville ha svar på våra frågor och spela in dem blev det mycket upprepningar.

När vi kom till våra inbokade möten med pedagogerna på förskolorna önskade vi kopiera utrymningsplanen. Vi informerade dem att vi skulle använda den som ett stödmaterial i intervjun. Efter vi kopierat valde pedagogen ett avskilt rum där vi ostörd genomförde vår intervju. För att den intervjuade pedagogen skulle känna sig så bekväm som möjligt placerade vi oss inte på ena sidan och pedagogen på andra. Vi satt en på sidan av bordet och den andra mitt emot, likt en triangel runt bordet. För att ta vårt ansvar som intervjuare frågade vi innan inspelningen av intervjun om respondenten hade funderingar eller frågor om missivbrevet, men det fanns inga frågetecken. Under intervjuerna ansvarade vi för olika delar, en ställde frågor och den andra antecknade. Anteckningarna skedde då pedagogen förklarade och pekade på utrymningsplanen. Under intervjun försökte vi ge respondenten utrymme att fundera på frågan innan de svarade och tillät en stunds tystnad. Vårt intresse och engagemang visade vi både verbalt och icke verbalt så som hummande och nickande, samt uppmärksammade det de sa genom att ställa följdfrågor, som vi gjorde tillsammans. Intervjuerna tog mellan 25-45 minuter.

## Etik

Som forskare har vi tagit vårt ansvar och förhållit oss till *Vetenskapsrådets forskningsetiska principer* (2002). De pedagoger som tackade ja till att delta i undersökningen har fått information om att undersökningen handlar om hur pedagoger förhåller sig kring innemiljön för barn mellan 0-3 år, både muntligt och skriftligt (bilaga 1). Vi upplyste dem om att de när som helst kunde avsluta sitt deltagande och att deras material inte kommer fortsätta användas i undersökningen. Under undersökningen har vi varit aktsamma med både inspelat och skriftligt material som de gett oss, och det är bara vi och vår handledare på högskolan som tagit del av det. Vi har använt figurerade namn på både förskolorna och på respondenterna för att skydda och respektera deras identitet.

## Trovärdighet och tillförlitlighet

Björkdahl Ordell (2007, s. 91) poängterar att det finns två grundläggande krav i forskning. Det första är om frågorna har god reliabiliteten, vilket innebär att frågorna inte ger utrymme att uppfattas på annat sätt än forskaren tänkt. Det andra är validiteten, som innebär att frågorna är ställda utifrån syftet. För att öka reliabiliteten och validiteten i sin undersökning bör man ha en pilotgrupp för att se om frågorna är begripliga och är kopplade till undersökningens syfte. Kihlström (2007) menar för att öka validiteten ska man vara tydlig i de olika stegen i undersökningen. Det ska vara lätt att ta del av undersökningen, förstå innehållet och som pedagog kunna använda sig av materialet i sitt arbete. Författaren menar även att i en intervju är det extra viktigt att tänka på att man är två stycken för att jämföra varandras upplägg och struktur, som behöver vara samma i intervjuerna. Trost (2010, ss. 131-134) menar att de största svårigheterna som man stöter på under kvalitativa intervjuer är trovärdigheten. Anledning till det är att ens egna värderingar och tankar kan bli för tydliga i en intervju. Samtidigt belyser Kihlström (2007, s. 48) vikten av att ha en klar bild av sin egen förförståelse. Trost (2010) anser att alla intervjuer ska vara utformade på samma sätt, intervjufrågorna kan således inte ändras under tidens gång. I en kvalitativ intervju blir reliabiliteten märklig då alla människor är olika och tänker olika. Som människa utvecklas man hela tiden och ger därför inte samma svar från ena dagen till den andra.

För att öka validiteten i vår undersökning gjordes en pilotstudie som vi beskrev ovan, vilket gjorde att våra frågor utvecklades och passade vårt syfte bättre. Då vi bandade intervjuerna har vi kunnat gå tillbaka och lyssna, tolka och reflektera. Genom att vi var två personer som gjorde undersökningen ökade trovärdigheten, för att vi såg och tolkade situationen olika. Av denna anledning valde vi att samma person skulle ansvara för att ställa huvudfrågorna i intervjun. Vi upplevde att det här var bra, då vi kände oss trygga i våra roller. Vår trygghet tror vi ledde till att respondenten kände sig lugna och kunde svara på frågorna i sin egen takt. Vi är överens med Kihlström (2007) om att en av de starka sidorna med intervju är att man har en öppen dialog med respondenten men att man hela tiden ska vara medveten om huvudsyftet med intervjun. Det fanns svårigheter att inte sväva ut och komma ifrån syftet samtidigt som vi tillät oss själva att göra det i vissa situationer på grund av vår nyfikenhet. Då vi hade tagit del av några intervjuer upptäckte vi att det var svårare att ställa följdfrågor som inte var ledande, men med tanke på validiteten stannade vi upp och ställde inte frågor.

## Analys

Under analyserna och reflektionerna upptäckte vi att det fanns svårigheter att sammanställa undersökningen. Det fanns en bredd i undersökningen då respondenterna lyfte olika saker som de ansåg var viktiga i frågorna. Efter en eller två genomförda intervjuer satte vi oss ner och lyssnade på de inspelade intervjuerna, en i taget. Lyssnandet innebar att vi skrev upp det vi reagerade på och de vi ansåg kunde vara relevant till vårt syfte, samt skrev vilken tidpunkt det var för att kunna gå tillbaka. Vi reflekterade över vad som utmärkte intervjuerna och om det var något specifikt som respondenterna sade före, under eller efter intervjun. Efter att vi genomfört och lyssnat på alla intervjuer gick vi igenom våra tidsanteckningar igen och funderade över om det vi antecknat fortfarande var relevant. Om det var relevant skrev vi upp citat från intervjuerna ordagrant på

datorn. Samtidigt tog vi till vara på Lantz (2007, s. 111) praktiska tips att sammanställa intervjuerna i en tabell på ett stort ark där vi förde korta anteckningar av citaten. Det gjorde att intervjuerna blev överskådliga och gav oss en viss förståelse för svaren/resultatet. Vi startade med att kategorisera våra citat med hjälp av markeringspennor i olika färger, men efterhand uppstod svårigheter. Svårigheterna låg i att kategorierna gick in i varandra och att citaten kunde vara med i flera kategorier. Lantz (s. 116) poängterar att kategorierna behöver specificeras och vara mycket tydliga. Efter vi gått igenom intervjuerna två gånger skrev vi ut våra färdiga citat. Citaten klipptes ut och ordnades under passande rubriker och detta bearbetades i två omgångar innan det sammanställda resultatet.

# Resultat

Här presenteras den relevanta informationen ur intervjuerna i förhållande till vårt syfte som är att ta reda på hur pedagoger förhåller sig kring lärandemiljö för små barn. Frågan som ställdes innan arbetes början var: På vilket sätt beskriver pedagogerna i förskolan en utvecklande inomhusmiljö för små barns lärande? Genom denna fråga har upplägget av resultatet formulerats i tre huvudrubriker; miljöns förutsättningar, det lilla barnet och verksamhetens möjligheter/begränsningar. De citat som har redovisat är transkriberade utan förändrad innebörd. Ändringarna har gjorts för att det ska bli lättare och tydligare att läsa.

## Respondenterna och dess miljöer

Vi har intervjuat åtta pedagoger på sju olika förskolor. Alla respondenter är kvinnor och arbetar på småbarnsavdelningar med barn i åldrarna noll till tre år, förutom två som enbart arbetar med ettåringar. I samband med intervjuerna visade pedagogerna oss runt på avdelningen och vi såg hur varierade miljöerna var. En avdelning var ostrukturerad, leksakerna låg i oordning på hyllorna och de hade massa saker uppsatta på väggarna, medan en annan avdelning var välstrukturerad och alla saker hade sin speciella plats.

### *Miljöns förutsättningar*

Pedagogerna delgav oss de olika förutsättningar de hade för att kunna skapa en pedagogisk verksamhet. Här tar vi upp vikten av lokalen och dess ljudnivå, rummets betydelse och materialets tillgänglighet ur pedagogernas synvinkel.

### *Lokalen och dess ljudnivå*

Ungefär hälften av pedagogerna arbetade i lokaler som inte från början var byggda för att bedriva en pedagogisk verksamhet. Utifrån de förutsättningarna har de försökt skapa en lärandemiljö för små barn. Det flesta pedagoger tar vara på de utrymmen som finns i lokalerna. En av de intervjuade säger:

”Man gör ju det bästa av de lokalerna man har”.

En annan förklarar:

”Det rummet nyttjar vi en del för att... man får utnyttja de utrymmen man har när man är ganska många barn”.

Några pedagoger beskriver att de har försökt skapa rum i rummen, för att barnen ska få ro att leka utan att störas. Det finns olika tankar om varför skapandet av små rum i rummen utformas.

En pedagog benämner rum i rummen som stationer:

”Vi har ju försökt skapa små rum. I och med att vi har lekhallen, så kan jag känna att den slags lek som kräver ett stort rum det kan vi ha här ute”.

En annan av respondenterna förklarar:

”Det här med stationer till exempel, det är ännu viktigare när de är de små, att det är tydligt att det inte finns för mycket att välja mellan (material), små barn har ju svårt att välja därför måste det vara en väldig tydlighet i det som finns. Och inte för mycket”.

Flertalet av pedagogerna har tagit upp sambandet mellan barngruppens storlek och ljudnivån. Eftersom lokalerna inte är byggda för en pedagogisk verksamhet har ljudnivån diskuterats och lett till stora och små förändringar, till exempel ljudisolerande bord, takplattor och textilier. En respondent förklarade:

”Det är också för att dämpa ljudnivån lite för att i stora rum blir ändå ljudet jobbigare. Över huvudtaget har vi fått mycket hjälp med inomhusmiljön vad gäller ljud. Specialbeställt mattor som ska vara dämpande för just de här rummen som är större”.

Dessa pedagoger anser att bullernivån har betydelse i verksamheten genom att förändringen har skapat harmoni i barngruppen på ett tydligt sätt. Det anser vi att nedanstående citat klargör:

”Bullernivån, är en så stor del, de har vi pratat väldigt mycket om sen jag började här... matrum, det var ju så hög nivå... det var stim och støj och så där... vi har fått in plattor i taket det var det första, vi har fått in skärmväggar och skärmat av mellan två bord också, ljuddämpande bord och nu har vi... Vid mitt bord sitter vi över kanske 40 - 45 minuter och äter. Jag är lugn och färdig långt innan barnen, de pratar och äter i lugn och ro och där ser man stor skillnad... Bullernivån har stor betydelse för små barn, de kan inte sortera eller sälla ljud som vi vuxna kan utan de tar in alla små ljud som finns, allt som de hör och ser tar de in. För att hjälpa dem att koncentrera sig behöver man försöka få ner ljudet eller få ner störningsmoment i miljön”.

”Vi har delat upp så att vi har ett bord i varje rum, man får lugn och ro att prata med barnen och att det inte blir så mycket ljud runtomkring att det blir lugn och ro helt enkelt”

Några pedagoger beskrev hur de på bästa sätt använder sig av utrymmena i lokalerna genom att skapa rum i rummen. Positiva delar med att skapa rum i rummen är att det blir en jämn fördelning mellan utrymmena i lokalen och barngruppen, det leder till att ljudnivån blir lägre och lugnare.

Det har också visat sig att bytet av ljuddämpade material har skapat stora förändringar i verksamheten.

### ***Rummets betydelse***

En av pedagogerna på ettårsavdelningen uttrycker att miljön ska vara inbjudande, stimulerande och inspirera till aktivitet. Aktiviteterna ska anpassas till ettåringen och dess behov och uppmana till utforskande. Utforskandet sker genom sinnen och det bör hela tiden finnas något i miljön för barnet att upptäcka i olika nivåer så som väggar, golv och tak. Hon förklarar:

”Vi har satsat på att det ska vara tilltalade för ögat och det ska var estetiskt, för barn tycker om vackra saker, olika vackra färger”.

Hon betonade också vikten av att se utifrån ettåringens perspektiv och de grovmotoriska aktiviteterna som är en väsentlig del av små barns vardag:

”Vi har två stora plankor som sitter ihop som de kan balansera på, en lastpall som de kan gå upp på, känna höjd och hoppa ifrån”.

Pedagogerna är överens om att möblerna ska vara anpassade till barnen. Det som bland annat är anpassat och i barnens höjd är stolar, bord och bänkar. Ett fåtal pedagoger nämnde även att toaletterna bör vara i barnens höjd. De säger:

”Vi tänker på barnen så allting är på barnens nivå alla stolar och bord är för de små. Vi anpassar allting, barnen når i princip allting. /.../ Bra är ju att vi har allt på barnens nivå som toaletten, bord och stolar, att de kan nå allting är bra”.

”Det ska ju vara möbler som är anpassade för de barnen som är där, allting ska vara anpassat för de barnen som är där”.

”Där är tanken att bordet ska bli lågt att de ska ha LEGO och andra byggmaterial, har de lågt bord och låga stolar blir det mycket smidigare för dem”.

Vissa av pedagogerna visade stor kunskap i utformningen av miljön, genom att ha ett klart syfte med arbetet och utgick utifrån små barns perspektiv. De visade en medvetenhet om rummets betydelse i form av att lyfta vikten av små barns motoriska aktivitet och skapa en stimulerande miljö utefter det. En stimulerad miljö innebär också att möblerna är anpassad till de små barnen och deras förutsättningar.

### ***Innemiljöns förändring***

Flertalet av pedagogerna lyfter vikten av att skapa en miljö utifrån barnens intresse och behov. Man ska möta barnen där de befinner sig, vara flexibel och förändra miljön utifrån barngruppen.

De konstaterar att alla bör trivas i verksamheten, både barn och vuxna, och att det då kan finnas olika anledningar till att möblera om. En trivsam miljö skapar en god atmosfär i verksamheten. Respondenterna förklarar:

”Jag tror att de bara ville ha en förändring, göra någonting... vi ville ha en förändring faktiskt”.

”Vi är ganska flexibla i hur vi har möblerat, vi ändrar efter barnens behov”.

”...man ska trivas själv, vill att det ska fungera för en själv och för barnen och att det ska vara bra verksamhet man jobbar i annars blir det inte roligt”.

En av pedagogerna beskrev att utformningen inte fungerade som de hade tänkt. Hon valde då att justera en rutschkana åt ett annat håll för att se om det hade någon betydelse och det visade sig att det hade. Hon uttrycker:

”Små förändringar gör stor nytta”.

Det visas att pedagoger har olika tankar kring vems behov som styr möbleringen på förskolan. En pedagog lyfte att de inte hade någon direkt tanke med de förändringarna de gjorde i miljön, medan en annan lyfte att förändringarna ska ske utefter de små barnens behov. Ett tredje perspektiv var att pedagogen måste trivas själv för att det ska vara en bra miljö. Resultatet har visat att man som pedagog bör observera vad miljön signalerar och hur den fungerar i barngruppen. Fungerar inte miljön som man hade tänkt sig bör man reflektera och göra en förändring som antingen kan vara stor eller liten.

### ***Materialets tillgänglighet***

De flesta pedagogerna lyfter att materialet ska vara tillgängligt och finnas på barnens nivå. Barnen ska själva kunna ta fram de material de önskar utan att behöva fråga en vuxens om hjälp. Utforskandet ska ske på barnens villkor. En pedagog definierar tillgänglighet på ett annat sätt än de andra pedagogerna. Hon uttryckte sig på följande vis:

”Det är tillgängligt för att vi hjälper dem, men de själva kan inte lyfta ner materialet”.

Vissa pedagoger berättade att de ville ha inspirerande och roligt material som barnen uppskattade. Detta såg de genom att barnen lekte med materialet. Vid de tillfällen barnen inte var intresserade av materialet längre ansåg pedagogerna att det skulle bytas ut. De menade att materialet kontinuerligt behövde förändras och förnyas, eftersom de material som var framme skulle vara anpassade till de barnen som var där just då. Det är spännande för barnen att upptäcka nytt material och det ökar glädjen i att utforska. Gammalt material blir till nytt material menar pedagogerna om det inte varit framme på ett tag. Barnen ser det med nya ögon och det blir roligt på nytt. Barn utvecklas hela tiden och det som de utforskade för ett tag sedan är inte säkert att de

utforskar nu. En pedagog var medveten om utbytet av material men konstaterade att de var mindre bra på det i praktiken:

”Det måste varieras. Det tror jag vi är lite dåliga på, att byta material. Det har blivit så att vi har fyllt på mycket men vi har inte plockat undan. /.../ Ibland är det väl inte bra att ha framme så mycket samtidigt det är bättre att ta fram efter ett tag och byta. Så är det roligare för barnen”.

Pedagogerna har delade meningar kring ordet tillgänglighet och vad de betyder. Ena pedagogen menar att materialet är tillgängligt då barnen får använda det när de frågar, medan andra uttrycker att små barn inte frågar om material som inte finns tillgängligt. Här kan man se att pedagogers kunskap är av stor vikt. Man kan ha kunskap, men inte förutsättningarna att använda sig utav dem, då en pedagog beskriver att hon vill byta ut materialet men inte har möjlighet till det.

## **Det lilla barnet**

Här kan vi se vad pedagogerna har för föreställningar kring små barn, och områden de anser är relevanta i miljön är säkerhet, omsorg och vuxenkontakt.

### ***Föreställningar om små barn***

Alla pedagoger har olika tankar och är medvetna på olika sätt om vad små barn kan och behöver i sin vardag. En del har poängterat det kompetenta barnet och andra ser omsorgen som den främsta delen. En pedagog som utmärkte sig i sitt tänkande konstaterade att små barn:

”Man är ju väldigt låst i sina föreställningar om det lilla barnet och då tänker man vad det lilla barnet inte kan. Det tänker man hela tiden, att det kan inte små barn göra, de äter skruvar och stoppar allt i munnen och de är farligt. Men i stället ska man tänka att det lilla barnet kan men det gör det på ett annat sätt, rota runt bland materialet det är det en ettåring gör, det är de nöjda med. /.../ Många har den grundsynen att man ska se till det kompetenta barnet. Kunna klara av så mycket som möjligt själva, få hitta sina lösningar, se och lära utav varandra”.

En pedagog beskrev att de har två böcker som de har kopierat och satt fast på golvet så att barnen kan titta på dem när de vill. Hon beskriver att hon har börjat upptäcka barns förmåga och uttrycker:

”Jag är ganska förvånad, jag vet inte om ni såg det att vi hade satt snöflingor, med kort. Vi har satt det ända ner till golvet och ut på golvet och att de låter dem vara, det trodde inte jag riktigt, jag trodde att de skulle ta bort det. Jag vet inte om det är lite också att det är kort på dem själva när de gör det mitt i alltihopa. De står bara och tittar och känner på dem för att det är en annan struktur på snöflingorna. De har inte tagit ner det någonting”.

Här kan man se skillnaden mellan pedagogerna hur de tänker och resonerar kring små barn och vad små barn kan. En pedagog ser det kompetenta barnet och vad de små barnen kan. En annan pedagog börjar upptäcka hur mycket de små barnen egentligen kan om man bara ger dem möjlighet till att upptäcka.

### **Säkerhet runt små barn**

Som pedagog kan det hända saker som man inte alltid tänker på, små barn är impulsiva. Vetskapen om att de kan göra något oförutsägbart är stor och som pedagog måste man hela tiden vara uppmärksam. En av dem som vi intervjuade uttryckte sig på följande vis:

”...för dom är otroligt uppfinningsrika”.

Alla pedagoger var överens om att uppsynen över de små barnen är en viktig aspekt i verksamheten eftersom det alltid kan hända något farligt. För att ha uppsyn har de försökt skapa öppna ytor eller hyllor man kan se över eller igenom. Vissa ställen hade glasdörrar till de olika rummen och de får därigenom en överblick var barnen är. Några pedagoger tar också upp vikten av att stänga om sig när man arbetar ensam på eftermiddagarna för att kunna ha överblick över de barn som är kvar på avdelningen. Våra respondenter uttryckte sig så här:

”Allt är ju uppbyggt av bokhyllväggar och de är en ganska bra grej på en små barns avdelning då ser man igenom och får en överblick och ser vad de gör där inne, och vi ser vad dom gör där inne, på ett annat sätt än om det hade varit vanliga väggar...”.

”Det som känns bra är väl att man har tre rum, att man har bra överblick över allting, det är ju öppna ytor liksom glas, de är ju öppna ytor... de är stora fönster i dörrarna man har ju bra insyn i alla rum”.

”Sen är det så att vissa stunder är man ju själv och då, därför vi har grindar det handlar ju om säkerheten också då har man barnen i ett rum, helt enkelt”.

Pedagogernas medvetenhet runt säkerheten är betydelsefull och av stor vikt. Det lyfts av pedagogerna att barn är idérika och de poängterar då att de vill ha en överblick för att kunna se de små barnen. Överblick har skapats på olika sätt i form av till exempel bokhyllor och gardiner. En pedagog lyfter även att det krävs att man hela tiden har ett säkerhetsperspektiv runt de små barnen när man utformar miljön.

## **Omsorg med små barn**

Pedagogerna tog upp att omsorg är en stor del av arbetet på en småbarnsavdelning. En viktig del av denna är vilan. Många av barnen vilar och då används verksamhetens centrala del vilket tar mycket utrymme för de barnen som inte sover. Vissa avdelningar hade löst det genom att barnen sover ute. En pedagog nämner även hur viktigt det är att ge barnen tilltro till sin egen förmåga, sova när man är trött och äta när man är hungrig. Pedagogerna resonerar så här:

”...då blir det inte att de kan vila när de är trötta, utan vi litar på barnen, att de känner själva, det är det vi vill att de ska göra, känna sina känslor och vad de är de vill, känner och vad de behöver, att vi litar på att de känner det eller så. /.../ Förmiddagens frukt, smörgås och knäckebröd det blir att de går och hämtar lite när de är hungriga. Jag ställer fram och erbjuder lite frukt, knäckebröd och så, om de är hungriga kommer de och äter”.

”Då är vi inte alls inne på ”rummet” när barnen sover, det är bara de som sover där som är där. Så vi inte ska störa de”.

”...hall kan vi säga eller kapprum där de hänger sina kläder. Det rummet nyttjar vi en del för att barnen sover i det stora rummet”.

Vilan kan ses utifrån olika perspektiv och det kan ses här. En pedagog visar tilltro till barnens kompetens och deras förmåga att göra självständiga val. Små barnen får själva välja när de vill vila, medan andra pedagoger bestämmer när barnen ska vila.

## **Vuxenkontakt**

Pedagogerna uppmärksammar att de små barnen behöver trygghet. Pedagogernas närvaro skapar trygghet och av den anledningen är små barn där vuxna är. Pedagogerna menar att när man är tillsammans med barnen skapar man en relation som barnen känner sig trygga i. Relationen kan utvecklas genom att man som pedagoger delar upp sig i olika rum och att alla inte är på samma plats. Pedagogerna samspekar då mer med barnen än med varandra. De beskriver det så här:

”Små barn är ju där man är, och går inte i väg själva./.../ Att vi personal delar upp oss så mycket som möjligt”.

”Man måste vara med dem, för att de ska stanna längre tid de små, de tycker det är roligare då. /.../ Trygghet, att man är i rummet, en trygghet att det är en vuxen där. /.../ De tycker om att vara där vi är och därför får vi sprida ut oss och vara där de är”.

Alla pedagoger ser att små barn är i behov av trygghet och vuxenkontakt. Pedagogerna är medvetna om att det är de som behöver flytta sig och anpassa sig till de små barnen och där de vill vara. Genom detta arbetssätt sker det en interaktion mellan pedagogen och barn, istället för mellan de vuxna.

## Verksamhetens möjligheter/begränsningar

Tid, pengar och rutiner kan ge pedagogerna möjlighet men även begränsningar. Det beror på vad man har för tankesätt och hur man ställer olika saker mot varandra. Man kan för det mesta se allt ur en positiv synvinkel och skapa möjligheter i verksamheten, eller så kan man välja att se begränsningar.

### *Tid och ekonomi*

Pedagogerna uttrycker att det blir svårare och svårare att bedriva en bra pedagogisk verksamhet när man inte har de rätta förutsättningarna. Det är mycket nedskärningar på personal, stora barngrupper, mindre tid till planering och dålig ekonomi som påverkar. Det administrativa arbetet tar nu mer tid vilket drabbar barngruppen. Flertalet har uttryckt att de gör det bästa de kan utifrån de förutsättningarna som finns. De säger:

”Då är det svårt och få verksamheten till att bli den man vill, då får man göra den så att den blir så bra som det bara går”.

”Man har idéer och så men det som begränsar lite tyvärr är nog dels tiden att genomföra det och så är det ekonomin det är ju tråkigt att alltid behöva skylla på den, men så är det nog tyvärr. /.../ Använda pedagogiska leksaker lite mer för tyvärr, de flesta av våra leksaker är sånt som personalen har tagit dit genom åren. Man har inte så mycket att köpa in å då trollar man med knäna”.

”Omgjort efter bästa förmåga, man tager vad man haver ungefär, det finns inte så mycket pengar att ta av. /.../ Sen är vi ganska flexibla och flyttar om. Vi tycker inte riktigt att det är så bra som vi skulle vilja ha det, det är mer man skulle vilja göra, men som tiden inte räcker till”.

Alla pedagoger ser att tiden och ekonomin har ett samband, men agerar olika utifrån situationen de befinner sig i. En pedagog uttryckte tydligt att ekonomin styr vilket material de har på förskolan och att de ha tagit med mestadels av materialet hemifrån. Hon menar att det finns både fördelar och nackdelar med det och en nackdel är då att man visar för ledningen att verksamheten fungerar. Man ställer ibland upp för mycket för verksamheten på både gott och ont.

### *Rutiner*

Enligt pedagogerna styrs förskolan av många rutiner som är svårare att påverka än de organisatoriska i enheten. Stämningen sker en viss tid medan maten kommer en annan tidpunkt. Andra rutiner kan man försöka strukturera om för att minska störningen på små barns lek. Vissa pedagoger har reflekterat över att dessa rutiner skapar många avbrott i verksamheten. Hälften av

pedagogerna är överens om att förskolans rutiner stör barns lärande. Respondenterna klargör det i följande citat:

”Att det ska vara en miljö som gör att de kan finna ro och leka färdigt i sina små hörn, det tycker jag är viktigt. /.../ Vi har fått till de där hörnen också, så att det känns som att det fungerar. Barnen får ro att leka färdigt när de inte blir störda av varandra, de vill vara kvar också”.

”Man ska inte störa dem i onödan”.

”Förskolan är så styrd av rutiner att man låter nästan aldrig barnen leka färdigt. Här får ju materialet stå framme du kan gå och äta, så finns det kvar, du kan gå tillbaks till det, det är lite så tänket är. Så man inte gör för mycket avbrott i barnens lek”.

”För frilek är ju egentligen inte. De är inte att det ska vara fritt, det är att de inte ska bli störda av massa avbrott och den behöver inte vara fri från vuxna. Men den kan vara fri från att man avbryter, att de får tiden. För man avbryter dem väldigt mycket, tycker jag. Mycket avbrott, men inte konstigt att det inte blir någon sammanhängande lek när man hela tiden blir avbruten”.

Lokalerna ger olika möjligheter och rutiner kan skapas efter det. Skapande kan vara svårt att få till så att den utgår från barnens villkor, det tas oftast fram material då det passar dagsrutinerna. Man kan tycka på ett sätt men göra på ett annat då man inte ser någon annan utväg. En av de intervjuade förklarar:

”Det blir så när vi ska skapa då tar vi med ett eller två barn in hit om de är intresserade av att skapa just då, det vet man inte. För jag känner att ibland har man skapar lust men inte på befallning”.

Alla pedagoger är eniga om att förskolans vardag styrs av rutiner. Samtidigt poängterar några att avbrotten som sker i små barns aktivitet kan stjälpa dem i deras lärande då de inte får möjlighet att leka färdigt. Små barn får inte välja själva när de vill leka då pedagogerna styr leken och rutinerna. Ett fåtal av pedagogerna har reflekterat över att man ska se över sina rutiner för att minska avbrotten i små barns aktivitet.

## **Sammanfattning av resultatet**

Alla lokaler är utformade på olika sätt vilket ger olika förutsättningar för pedagogerna att skapa den verksamhet de önskar för de små barnen. Det pedagogerna har lyft är att de vill skapa utrymmen där barnen får möjlighet att leka i lugn och ro utan för mycket avbrott. De har då använt sig av hyllor, textilier samt skapat rum i rummen. Det som många reflekterat över är att man ska möblera så att det passar just den barngruppen man har här och nu. I arbetet med de små barnen har pedagogerna visat att de vill ha överblick på lokalerna så att de hela tiden kan se vad det är som försiggår. Samtidigt poängterar de att de små barnen är där de vuxna är och att det är

pedagogerna som ska anpassa sig till barnens aktiviteter. Här kan man se de olika pedagogernas förhållningssätt kring det lilla barnet och hur de skapar en lärandemiljö. De visas genom att vissa har ett tydligt syfte med det de gör medan andra har ett vagare uttryck i hur de skapar en lärandemiljö. I en lärandemiljö nämner de också material och hur tillgängligt det ska vara för de små barnen, de tar även upp betydelsen av att byta material. Inom det här området råder det delade meningar då ordet tillgänglighet symboliseras på två olika sätt. De ena sättet är att det är tillgängligt då de små barnen får materialet när de önskar, medan det andra är att materialet hela tiden är på små barns nivå. De saker som är extra viktiga att förhålla sig till på en småbarnsavdelning är säkerhet och rutiner. Andra väsentliga aspekter som diskuterats är tid och ekonomi.

## Diskussion

I det här avsnittet diskuterar vi metodens för- och nackdelar i förhållande till vår undersökning. Resultatet redovisas med stöd av relevant forskning och egna erfarenheter med syftet i fokus. Avsnittet avslutas med didaktiska konsekvenser och förslag till fortsatt forskning.

## Metoddiskussion

Då vi vill ha reda på pedagogers uppfattningar passade intervju som metod. Eftersom vi ville ha reda på pedagogers uppfattningar valdes förskolorna ut med omsorg. Vi lade ner mycket engagemang och tid på att ringa runt för att komma i kontakt med respondenterna. Det visade sig att vår uppfattning om att pedagogernas åsikter skulle skilja sig åt inte stämde helt överens med verkligheten. Vi är överlag nöjda med våra intervjuer och att vi fick ett positivt bemötande. Det fanns tid till att genomföra intervjuerna i lugn och ro på en avskild plats. Under intervjutillfällena upplevde vi att pedagogerna var avslappnade och trygga genom att de faktiskt tog naturliga pauser. Tanken var att vi skulle ställa exakt samma frågor till alla, men inser nu med facit i hand att vi hade behövt formulera om dem lite. Detta för att få ett bättre flyt och kunna möta varje respondent på ett bättre sätt. Vi hade kunnat möta varje individ bättre genom att ställa följdfrågor som var relevanta för just det den pedagogen uttryckte. Om vi skulle göra om intervjuerna hade vi valt att ha frågorna som ett stöd och inte se dem som något fast som måste följas till punkt och pricka. Hade frågorna använts på det här sättet tror vi att vi hade fått en bredare undersökning där tankarna hade skiljts åt lite mer.

Ju fler intervjuer vi genomfört desto svårare var det att lägga sin egen förförståelse åt sidan och inte sätta ord i munnen på respondenterna. Anledningen till det var för att vi hade de tidigare intervjuerna i huvudet och nu ville ta reda på vad de tänkte om samma sak. Samtidigt kan vi se ett dilemma i att inte ta reda på vad de olika pedagogerna tänkte om samma sak. Under intervjuerna använde vi oss av en utrymningsplan som vi kopierade på plats för att på ett systematiskt sätt gå igenom alla utrymmen de använder. Användandet av utrymningsplanen under själva intervjuerna var delad, i vissa intervjuer kändes det relevant och i andra upplevde vi att det var ett stort hinder på grund av att det blev för mycket fokus på den.

## Resultatdiskussion

Vårt syfte med undersökningen är hur pedagoger förhåller sig kring lärandemiljö för små barn och resultatet knyts samman i det här avsnittet. Syftet har besvarats genom att pedagogerna har beskrivit sin miljö och vad som är viktigt för dem.

## Rummets betydelse

Vår undersökning visar att pedagoger överlag anser att miljön är betydelsefull för små barns lärande och att den bör anpassas till de individer som befinner sig i verksamheten just nu. Läroplanens (Lpfö 98/ rev. 2010) strävansmål är att skapa en varierande, inspirerande och utmanande miljö som utmanar varje individs utveckling. Åberg och Lenz Taguchi (2005) bekräftar att miljön ska anpassas till barnens behov och att den ska vara till användning för barnen.

Det framgick av flera pedagogers uttalanden att de är flexibla och förändrar sin miljö utifrån barnen, då pedagogerna exempelvis bytte ut material som använts. Vi tolkar det dock som att vissa pedagoger förändrade miljön mer utifrån sig själva och sina behov än barnens. Vi menar på att om man inte har kunskap om små barn och deras behov är det svårt att göra förändringar utifrån barnen. Åberg och Lenz Taguchi (2005) menar att miljön ska vara ombytlig och förändlig då alla barn har varierande kunskaper och olika behov. Frågan är om det behöver vara negativt att strukturera innemiljön utifrån de vuxnas behov, då alla behöver trivas för att det ska vara en utvecklande miljö. Å andra sidan om barnen inte trivs i miljön tror vi att det skapar otrygghet och då blir det en ostimulerande miljö.

I vårt resultat lyfte en pedagog att små förändringar har stor betydelse. För att kunna möta varje enskilt barns behov och anpassa verksamheten utifrån barnen krävs det att pedagogerna ser varje barns förutsättningar och kunskaper. Ett sätt för att förstå vad de små barnen behöver är att observera dem eftersom de inte kan uttrycka sig verbalt på samma sätt som äldre barn kan (Kogan & Pin, 2009, Lindahl, 1998, Åberg & Lenz Taguchi, 2005).

Under intervjuerna tog vi del av respondenternas olika utsagor kring vad lärandemiljö innebär för dem. Vi upplevde att vissa av pedagogerna hade stor kunskap om det och vi anser att de verkligen ser saker och ting ur de små barnens perspektiv. Det var en stark tyngd i deras berättelse som gjorde att det de sa var trovärdigt, samt att det syntes i miljön. De berättade att miljön var utformad på ett tydligt sätt och genom deras berättelse förstod vi att alla saker som var framme hade en funktion. De fanns ett klart budskap om hur, vad och varför sakerna var där de var. Flertalet av pedagogerna hade inställningen att budskapet var viktigt, men de var mer svävande i sina berättelser. När de beskrev miljön och materialet beskrev de inte hur, vad och varför de fanns där, utan att de hade material som var roligt för barnen. Utifrån den utvecklingspedagogiska teorin (Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson, 2003) ska pedagoger ha ett tydligt syfte med det materialet de har framme. Syftet är att pedagogerna ska veta vad barnet får för kunskaper av materialet och hur de kan stötta barnet i att använda det. Genom att ge barnet dessa verktyg får den förståelse för att kunna hantera sin omvärld på ett bättre sätt. Här ser vi då vikten av att regelbundet observera i barngrupperna för att de små barnen ska få vistas i en utvecklande innemiljö. De regelbundna observationerna kan vara strukturerade eller ske naturligt i vardagen. Av egna erfarenheter menar vi att alla pedagoger hela tiden observerar och att observationerna kan vara omedvetna, medvetna, ostrukturerade eller strukturerade. Vi har uppfattat det som att pedagogerna har gjort observationer då de har bytt ut material som barnen inte använt samt tagit fram nygammalt material som inspirerar. De små barnen utvecklas hela tiden och material som var ointressant för en tid sedan kan nu vara inspirerande och givande eftersom de finner nya upptäckter i det. Upplevelsen var att vissa pedagoger har använt sig av

strukturerade observationer i sitt tidigare arbete och att förmågan att observera nu finns med i ryggsäcken.

## **Materialets tillgänglighet**

Resultatet visar att pedagogerna önskar att materialet ska vara tillgängligt för barnen men ordet tillgänglighet definieras olika av olika pedagoger. En pedagog uttrycker att de har allt material tillgängligt eftersom barnen faktiskt kan be om hjälp av en vuxen för att använda materialet. Andra menar att barnen inte ska behöva be om material utan allt ska finnas till hands i deras nivå samt att barnen ska kunna använda materialet när de vill. Nordin-Hultman (2004), Gedin och Sjöblom (1995) anser att materialet ska vara tillgängligt för barnen så att de själva har möjlighet att välja material. Nordin-Hultman (2004) menar även att material som är placerat högt upp används inte lika kontinuerligt som det hade kunnat göra i fall det var anpassat i barnens nivå.

En pedagogs tankesätt om tillgänglighet är att barnen måste be om materialet. En möjlighet är att hon inte har reflekterat över att barnen inte frågar efter det material som de inte ser. Små barn lever i nuet och tar därför det som de ser och använder sig av det materialet. Det små barn inte ser finns inte och de kan därför inte fråga efter det som de inte ser. Här märker vi att det inte finns tillräcklig kunskap i hur små barn tänker och pedagogerna agerar istället utifrån sig själva. Samtidigt kan vi inte utesluta att det finns pedagoger som vill men inte har de rätta förutsättningarna. Ytterligare en aspekt, som en av pedagogerna i undersökningen uttryckte är de som har mer kunskap och är medvetna men inte har förutsättningarna i verksamheten. Dessutom reflekterade hon över att de har mycket material tillgängligt och att det kan bli ett hinder för de små barnen. Förvaringsutrymmen är små och ligger avsides och därför väljer de att ha mycket material framme. Lindahl (1998) menar att det krävs en hög kompetens som pedagog för att arbeta med de små barnen och tillfullo kunna se på verksamheten utifrån deras perspektiv. Vi menar att vi inte fått tillräcklig kompetens under vår utbildning hur man ser utifrån små barns perspektiv. Genom vårt examensarbete har vi ökat vår kompetens i att se de små barnen ur ett annat perspektiv än vad vi skulle ha gjort tidigare.

## **Lokalen**

Undersökningen har visat att pedagogerna anser att de gör det bästa av lokalerna de har och att de försöker att anpassa verksamheten utifrån barnens behov. En pedagog tog upp att de bytte ut höga hyllor mot hyllor i barnens höjd, en annan tog upp att de tog till vara på gamla möbler för att möta barnens behov genom att såga av benen på ett bord. Vi uppfattar att de finns olika tankesätt för att försöka skapa en anpassad miljö eftersom miljön signalerar olika budskap om vad som ska och kan ske i rummen. En av de saker som Pramling Samuelsson, Sheridan (1999), Åberg och Lenz Taguchi (2005) fokuserar på är att utformningen av innemiljön ska vara lärande, inspirerande och utforskande och innemiljön ska vara i ständig rörelse precis som vi människor. Författarna menar att pedagoger ska ha ett tydligt syfte när de utformar miljön på förskolan. Vår uppfattning är att vissa av dessa pedagoger inte har haft ett tydligt syfte och att det syns i

innemiljön. En förskola hade ingen struktur i hyllorna och de hade för mycket leksaker att välja mellan i lokalen. I en annan miljö såg vi en tydligare struktur och var sak hade sin plats. Vi tror att vissa pedagoger skulle behöva mer förståelse för barnen och hur små barn fungerar för att verkligen kunna anpassa lokalerna till barnen. Lindahl (1998) menar att små barn övar med hela kroppen och det är den grovmotoriska delen som ska ligga i fokus när man utformar en miljö för små barn. Därför menar vi att miljön ska vara anpassad efter små barns grovmotorik genom att känna med alla sinnen och hela kroppen. I ett fåtal lokaler som vi besökte kunde vi se att de hade anpassat lokalerna efter de små barnen och deras rörelsebehov, exempelvis hade en förskola byggt upp en bana med små nivåskillnader och mindre lutning från golvet.

Resultatet har visat att några pedagoger tar upp ljudnivån som en väsentlig del i vardagen och att stora och små förändringar har visat sig ha haft stor betydelse i verksamheten. Matsalssituationen som vi tog upp i resultatet visade att bullernivån konkret hade förändrats genom några små enkla medel. Det som skedde var att pedagogerna möblerade om och skapade rum i rummen och det gav en harmoni och ett lugn för både barn och vuxna. Socialstyrelsen (2010) bekräftar det positiva med pedagogernas förändring och att de har skärmat av rummet för att skapa matro. Socialstyrelsen tar också upp vikten med att barn är känsligare mot buller än vuxna. Därför är det viktigt att hålla nere bullernivån när man arbetar med små barn.

## **Det lilla barnet**

Pedagogernas tankar runt de små barnen skiljer sig något från varandra. Några utmärker sig genom att säga att barnen är kompetenta och att de ser till barnens bästa. En pedagog som gav oss en tankeställare poängterade att man ska se möjligheter och inte hinder med små barn. Material som upplevs farligt för en vuxen behöver inte vara farligt för små barn, för de upptäcker på ett annat sätt än vad pedagoger föreställer sig. Andra fokuserade mer på omsorgen och vad små barn har för naturliga behov så som mat, blöjbyte och vila. Johansson (2005), Åberg och Lenz Taguchi (2005) tar upp vikten att pedagoger ska se det kompetenta barnet och vad de kan åstadkomma. Ett sätt att se det kompetenta barnet är att respektera barnen och skapa en ömsesidig respekt. Vår tolkning är att man som pedagog inte ska ta förgivet att barnen håller på med just det man tror att barnen håller på med utan man ska lyssna på barnet och observera vad de gör för att få en förståelse. Vi frågar oss om de pedagoger som bara ser till omsorgen kan missa delar i barns värld för att de är fokuserade på det de tror är det bästa för barnen. Vår tolkning av det kompetenta barnet är att tro på att barnet kan och vill. De kan och vill erövra kunskap om sin omgivning.

En pedagog utvecklade sina tankar kring det kompetenta barnet och såg betydelsen av att barn själva ska få känna tilltro till sin egen förmåga. Det visades genom att barnen själva fick bestämma vilken tidpunkt under dagen de ville vila. Pedagogerna litade på barnen och tror att barnen känner sig själva bäst. Barn är medvetna och Lindahl (1998) menar att vi inte ska ta ifrån barnen den förmågan. Upptäckandet av den egna förmågan är en process och ett lärande där pedagogers agerande är av stor betydelse. Barnen bör se till sin egen förmåga för att de ska bli självständiga individer och trygga i sig själva.

Samtidigt kan vi inte utesluta det vi såg i resultatet, att det finns svårigheter med anpassningen av lokalerna då barnen skulle vila. Då stora delar av barngruppen sover försvinner en stor del av

lekutrymmet för dem som inte sover. Vi kopplar det till De Jong (1995, s. 15) som konstaterar att om pedagoger och barn vistas i trånga lokaler så ökar stressen i förskolan. Ett annat antagande i den utvecklingspedagogiska teorin (Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson, 2003) är betydelsen av att barn ska kunna påverka sitt eget lärande och känna delaktighet i det. Vi menar att de barn som inte sover vid den tidpunkten när övervägande av barnen sover inte ska drabbas av lokalbristen på förskolan.

Pedagogerna har lyft att små barn är i behov av vuxna som är trygga och stabila förebilder för dem. Då de är i behov av trygghet och uppmärksamhet håller de sig i närheten av vuxna. Genom pedagogers uppdelning av rummen utvecklas relationerna mellan dem och det blir ett samspel. Även Skolverket (2005) lyfter att det hela tiden ska finnas pedagoger tillgängliga för små barn eftersom barnen är i stort behov av vuxenkontakt. Hwang och Nilsson (2003) stärker små barns behov av en trygg bas. Vi känner att det resultatet har visat och forskningen stämmer överens med våra egna erfarenheter.

För att skapa säkerhet för de små barnen känner pedagogerna att de behöver ha en överblick över avdelningen. De vill kunna se vad barnen gör och vad som sker i rummet. Överblick skapar de genom öppna ytor och hyllor som de kan se under, över och igenom. Skolverket (2005) bekräftar att man bör ha en överblick på en småbarnsavdelning, både för barnens och pedagogernas skull. De Jong (1995) är överens om att barnen ska få utrymme till avskildhet och egna aktiviteter. Det innebär att skapandet av rum i rummen som pedagogerna gör är positiv och utvecklande för barnens lärande. Pedagogerna och De Jong beskriver att man kan använda hyllor, soffor, bord för att skärma av och använda sig av lokalen på ett flexibelt sätt. Av egna erfarenheter vet vi att det även kan vara bra att skapa vrår av tyger, mattor, skärmväggar och lekmöbler. Det viktiga är att möblerna inte bara ska skärma av utan att de också ska skapa en funktion i verksamheten.

## **Verksamhetens möjligheter/begränsningar**

Alla pedagoger är rörande överens om att ekonomiska begränsningar och tidbrist har stor betydelse för verksamhetens upplägg. Den administrativa delen tar mycket tid från barngruppen och indirekt upplevde vi att pedagogerna känner en viss frustration över det här. Våra erfarenheter är att dessa diskussioner är vanligt förekommande i förskolan. Diskussionerna tar mycket tid från barnen därför att det är lätt att fastna och älta det som gör dem upprörda. I stället för att se möjligheterna ser de begränsningarna vilket tar upp mycket av den gemensamma tiden. På den tid som är till för planering av verksamheten pratar man enligt oss gärna om privata saker. Man kan fundera om man utnyttjar tiden på bästa sätt och om man är effektiv och flexibel med den tid man har. Vi är medvetna om att man lätt kan hamna i dessa tankar eftersom det är mycket nedskärningar i ekonomiskt dåliga tider.

Dessutom tar pedagogerna upp att rutinerna tar stor del av vardagen och att rutinerna stör de små barnens aktivitet i förskolan. Det finns de rutiner som är svårare än andra att påverka och det här har pedagogerna upplevt som besvärligt och mödosamt i sitt arbete. De rutiner som de generellt anser att de inte kan påverka är mat- och städrutiner, men andra rutiner som är lättare att ändra på har de fokuserat mer på. Där tar de upp vikten av att inte störa barnen och att de ska få möjligheter att leka färdigt med det de håller på med. Lindahl (1998) menar att man som pedagog

inte ska störa barnen i deras aktivitet då det stör barnen i deras koncentration samt att intresset för aktiviteten kan avta. Samtidigt kan man inte utesluta att små barn är i behov av rutiner och att de mår bra av tryggheten som rutinerna skapar. Å andra sidan lyfter Nordin-Hultman (2004) att det är för många rutiner i förskolan som styr barnens aktiviteter. Barnen får inte möjlighet att leka färdigt och det här anser hon behöver diskuteras vidare inom förskolan och dess verksamhet. Vi är överens med Nordin-Hultman att det är ett omfattande område att diskutera kring och att det är viktigt som pedagog att se över sina rutiner. Vi har blivit medvetna om att man behöver konkretisera varför man har de rutiner man har och för vems skull de finns.

Det är viktigt att man kommer till insikt om att allt inte behöver kosta utan att man kan återanvända saker genom att ta hjälp av vårdnadshavare. Johansson (2005) tar upp i sin forskning att pedagoger känner frustration över tiden och ekonomin genom att de inte får den tid de önskar till barnen och det är också något som vi upplever i vårt resultat. Skolverket (2005) poängterar att det är pedagogers skyldighet att ha överblick och att ge barnen den stimulans de behöver. På grund av tid, ekonomi och svåra förutsättningar menar vi att pedagogerna ställs inför ett dilemma som innebär att verksamhetens kvalitet minskar. Skolverket tar även upp att då förutsättningarna inte finns minskar kvalitén i förskolan. Det här ser vi som ett stort problem i dagens samhälle och något som verkligen måste tas upp i den politiska debatten. Det måste fattas beslut om hur man ska gå till väga för att lösa problemen med de stora barngrupperna, nedskärning av personal och det administrativa arbetet som tar alltför mycket tid från förskolepersonalen.

## **Didaktiska konsekvenser**

Undersökningen har gett oss en bredare syn på små barn och betydelsen av att utforma miljön utifrån barns intresse och behov. Vi har fått se många olika utformningar av miljöer och upplevt pedagogers olika förhållningsätt. Vi har fått bekräftat vikten av att se det trygga kompetenta barnet. Om vi fick möjlighet att skapa en förskola skulle utformningen utgå från barnens intresse och behov. Med det menas att innemiljön skulle vara varierande och det skulle finnas tid för barnen att upptäcka. Dessutom vi vilja individanpassa miljön för varje barn, som till exempel om barn är behov av mycket rörelse skapas ett utrymme för det. Miljön skulle vara stimulerande, utforskande och spännande. Utformningen av miljön skulle vara strukturerad med tydliga stationer för att det inte ska bli för mycket för de små barnen. Var sak ska ha sin plats och fylla en funktion samt ha ett syfte.

Samtidigt ska miljön och materialet vara flexibelt och kunna flyttas och organiseras om under dagen för att passa barnens aktivitet för varje tillfälle. Allt material som är framme ska vara tillgängligt för barnen. Det material som inte används tas bort och ett nygammalt eller nytt material tas fram. Vi har sett vikten med att observera de små barnen så målet är att det ska bli en naturlig del i vår vardag på förskolan. Genom observationerna hoppas vi kunna se en tydlig tråd i det barnen gör och skapa förutsättningar för att främja det barnen upptäcker.

En väg att gå när man skapar en lärandemiljö är att använda återvinningsmaterial, med det menar vi material som man egentligen tänkt slänga. Med det materialet kan man skapa något nytt och spännande. Här är det viktigt att ta vara på de resurserna man har och här kan föräldrarna vara till stor hjälp. En vädjan till föräldrarna kommer vara att de ska ta med sig föremål som de inte

använder och tänkt slänga så som pappersrullar, garner, tyger m.m. Vi vill att föräldrarna ska känna sig delaktiga i verksamheten vilket vi tror att exempelvis ”fixardagar” kan hjälpa till med.

Små barn är aktiva och det ska synas i utformningen av innemiljön. Det ska vara nivåskillnader på möblerna eftersom barn använder hela kroppen för att upptäcka sin omvärld. Det ska finnas utrymme att rulla, krypa, hoppa och klättra. De små barnen är mycket på golvet och av den anledningen ska materialet vara placerat där samt lågt ner på väggarna. Det ska finnas olika strukturer och material att upptäcka, så som mjukt, hårt, tagigt, strävt och lent. De små barnens utforskande av innemiljön ska ge dem materialkännedom.

Under arbetsprocessen har vi blivit medvetna om att det finns både för- och nackdelar med rutiner. Det vi tar med oss är att man alltid ska se över sina rutiner och för vems skull man har dem. Att man rannsakar sig själv och ser om det är för ens egen skull man har rutinerna eller om det är för barnens skull. Det vill säga hur mycket ens egna behov styr verksamheten och när barnens behov i sidosätts.

En ledstjärna i vårt kommande yrkesliv är att de små barnen ska kunna upptäcka miljön med alla sinnen. Vi har blivit medvetna om att små barn ska få upptäcka i sin egen takt och att vi som pedagoger inte ska driva på dem för mycket. Det är viktigt att de små barnen får utgå från sig själva och sina intressen. Utforskandet och upptäckandet måste få ske i deras takt annars blir det inget bra lärande. Verksamheten ska vara meningsfull och rolig för alla parter. Att små barn kan mer än vi tror, är något vi verkligen kommer att ta med oss i framtiden.

## **Förslag till fortsatt forskning**

Här presenterar vi vidare forskningsförslag kring små barn och dess miljö, som vi anser kan vara av intresse inom ämnet.

Ett alternativ hade varit att genom observationer se hur de små barnen agerar och rör sig i olika miljöer. Vad är det som behöver finnas i miljön för att det ska ske ett lärande? Vad är specifikt för en lärandemiljö som stöttar barnet i sin utveckling? Vad finns det som stjälpur barnet i sin utveckling i miljön?

Man hade även kunnat jämföra hur pedagogers utsagor av hur de skapar en lärandemiljö stämmer överens med hur de gör i praktiken. Det här hade man kunnat se genom att först intervjua och därefter observera dem i praktiken. Fokuseringen hade kunnat ligga på att göra pedagogerna medvetna i sitt arbetssätt och att stötta dem i deras process för att utveckla sin profession.

Ett annat alternativ hade kunnat vara att forska vidare genom att jämföra hur olika filosofier tänker i skapandet av miljö, exempelvis Reggio Emilia, Maria Montessori och/eller Waldorf. Vad är det de lyfter kring de små barnen och dess miljö? Vad är viktigt för dem? Man kan då se vad som kan vara bra respektive mindre bra i barnens miljö.

## Referens

Björkdahl Ordell, Susanne (2007). Enkät som redskap. I Dimenäs, Jörgen (red). *Lära till lärare*. Stockholm: Liber.

Björklid, Pia (2005). *Lärande och fysisk miljö: en kunskapsöversikt om samspelet mellan lärande och fysisk miljö i förskola och skola*. Stockholm: Myndigheten för skolutveckling

De Jong, Marjanna (1995). *Pedagogiska och sociala aspekter på lokaler för barnomsorg: underlag till Allmänna råd från Socialstyrelsen 1995:2*. Stockholm: Socialstyr.

Duvander, Ann-Zofie (2006). Barn börjar tidigare i förskolan. *Välfärd*, vol. 2, ss. 20-21. [Elektronisk] PDF  
[[http://www.scb.se/Pages/PublishingCalendarViewInfo\\_\\_\\_\\_259923.aspx?PublObjId=1591](http://www.scb.se/Pages/PublishingCalendarViewInfo____259923.aspx?PublObjId=1591)]

Gedin, Marika & Sjöblom, Yvonne (1995). *Från Fröbels gåvor till Reggio's regnbåge: [om alternativ före skolan]*. 1. uppl. Stockholm: Bonnier utbildning

Hwang, Philip & Nilsson, Björn (2003). *Utvecklingspsykologi. 2.*, rev. uppl. Stockholm: Natur och kultur

Johansson, Eva (2005). *Möten för lärande: pedagogisk verksamhet för de yngsta barnen i förskolan*. [Ny utg.] Stockholm: Myndigheten för skolutveckling.

Kihlström, Sonja (2007). Intervju som redskap. I Dimenäs, Jörgen (red). *Lära till lärare*.(s.47-69) Stockholm: Liber.

Kogan, Yvonne och Pin, Josefina (2009). Beginning the Journey: The Project Approach with Toddlers Eton School, Mexico City. *Early Childhood Research & Practice*; v11 n1 Spr 2009.

Kylén, Gunnar (2000). *Jag, du och materien. 2.*, [rev.] uppl. Stockholm: Ala

Lantz, Annika (1993). *Intervjumetodik. Den professionellt genomförda intervjun*. Lund: Studentlitteratur.

LeeKeenen, Debbie och P. Edwards, Carolyn (1992). Using the Project Approach with Toddlers. *Young Children*, Volume 47, Number 4, May 1992. [Elektroniskt] PDF  
[<http://digitalcommons.unl.edu/famconfacpub/11>] [2011-03-30]

Lindahl, Marita (1998). *Lärande småbarn*. Lund: Studentlitteratur

*Läroplan för förskolan Lpfö 98*. [Ny, rev. utg.] (2010). Stockholm: Skolverket.

Marton, Ference & Booth, Shirley. (1997) *Learning and Awareness*. NJ: Lawrence Erlbaum.

Nordin-Hultman, Elisabeth (2004). *Pedagogiska miljöer och barns subjektskapande*. Diss. Stockholm: Univ., 2004

Pramling Samuelsson, Ingrid & Asplund Carlsson, Maj (2003). *Det lekande lärande barnet: i en utvecklingspedagogisk teori*. 1. uppl. Stockholm: Liber

Pramling Samuelsson, Ingrid & Sheridan, Sonja (1999). *Lärandets grogrund: perspektiv och förhållningssätt i förskolans läroplan*. Lund: Studentlitteratur

Sheridan, Sonja (2009, a). Perspektiv på kvalitet. I Sheridan, Sonja, Pramling Samuelsson, Ingrid & Johansson, Eva (red). *Barns tidiga lärande: en tvärsnittsstudie om förskolan som miljö för barns lärande*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis

Sheridan, Sonja (2009, b). ECERS som metod att studera kvalitet. I Sheridan, Sonja, Pramling Samuelsson, Ingrid & Johansson, Eva (red). *Barns tidiga lärande: en tvärsnittsstudie om förskolan som miljö för barns lärande*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis

Sheridan, Sonja, Pramling Samuelsson, Ingrid & Johansson, Eva (red.) (2009). *Barns tidiga lärande: en tvärsnittsstudie om förskolan som miljö för barns lärande*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis

Skolverket (2001). *Bruk – för kvalitetsarbete i förskola och skola*. [elektroniskt]PDF [http://www.skolverket.se/publikationer?id=898][2011-04-13]

Skolverket (2005). *Allmänna råd och kommentarer för kvalitet i förskolan*. Stockholm; Fritzes. [elektroniskt] PDF [http://www.skolverket.se/publikationer?id=1397] [2011-02-24]

Socialstyrelsen [Ny, rev. utg.] (2010). *Bullret bort! En liten bok om god ljudmiljö i förskolan*. [elektronisk] PDF [http://www.socialstyrelsen.se/publikationer2010/2010-12-4] [2011-03-25]

Thurén, Thorsten (2004). *Vetenskapsteori för nybörjare*. Stockholm: Liber.

Trost, Jan (2010). *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.

Vetenskapsrådet. (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Utgiven av Vetenskapsrådet.

Åberg, Ann & Lenz Taguchi, Hillevi (2005). *Lyssnandets pedagogik: etik och demokrati i pedagogiskt arbete*. 1. uppl. Stockholm: Liber

# Bilaga 1

Hej!

Vi är två studenter som läser till lärare, inriktning förskola/förskoleklass på Högskolan i Borås. Vi går nu vår sista termin och håller på att skriva ett examensarbete om hur pedagoger förhåller sig kring innemiljön för barn mellan 0-3 år. Barn är upptäckare och nyfikna individer, som behöver en rik miljö för att utvecklas. Vår ambition är att intervjua pedagoger från olika delar av landet och vår förhoppning är att du vill ställa upp på en intervju och möjliggöra vårt arbete.

Om du är villig att vara med om en intervju kommer all information att hanteras på ett sådant sätt att varken din förskola eller du kommer att kunna identifieras i vårt examensarbete. Intervjun kommer att spelas in och den informationen kommer endast att användas i forskningssyfte. Ditt deltagande vid intervjun är frivilligt och du har när som helst rätt att avbryta den. Intervjun kommer att ta cirka 30 - 45 min.

Du är välkommen att kontakta oss vid frågor eller funderingar. Du kan även kontakta vår handledare på Högskolan i Borås, Mary Larner på e-post: [mary.larner@hb.se](mailto:mary.larner@hb.se) eller via telefon: xxx -xx xx xx.

Tack på förhand!

Madeleine Sanfridsson

Annakarin Östling

e-post: [s080617@student.hb.se](mailto:s080617@student.hb.se)

[s080134@student.hb.se](mailto:s080134@student.hb.se)

mobil: xxxx-xxxxx

xxxx-xxxxxx



HÖGSKOLAN I BORÅS  
INSTITUTIONEN FÖR PEDAGOGIK

## Bilaga 2

### Intervju frågor.

1. Vad heter du?
2. Hur länge har du arbetat med små barn i förskolan, hur länge har du arbetat på denna avdelning?
3. Hur ser er barngrupp ut?
  - Antal, hur många av respektive kön?
  - Hur många barn är det i respektive åldrar?
4. Kan du beskriva hur er innemiljö ser ut på avdelningen? (ritning över lokalen)
  - Hur används
    - rummet t.ex. matrummet, lekrummet
    - tillgängligt
    - materialet
    - möblerna
    - hur fungerar det för små barn
5. Vad anser du är bra respektive mindre bra i er innemiljö för små barn?
6. Har ni gjort några förändringar i innemiljön det senaste året, i så fall vilka?
  - När gjordes förändringarna i ...?
  - Vad berodde den förändringen på?
  - Kan ni säga om förändringen haft någon betydelse för verksamheten, i så fall hur?
7. Om du fick fria händer att skapa en förskola för småbarn, hur skulle innemiljön se ut då?
8. Vad har du för utbildning?
9. Finns det något som jag inte tagit upp som ni vill tillägga?

### Följd frågor:

- Hur menar du då, kan du ge ett exempel?
- Hur tänker du då...?
- Kan du förklara det...?
- Kan du utveckla det...?
- Så du menar alltså...?